Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

పిచ్చయ్యశాస్త్రి, దీపాల, d.1894-

ప్రణయకుసుమము

నెల్లూరు, 1922

Record no. 310

Piccayyaśāstri, Dīpāla, d.1894-

Pranayakusumamu

Nellūru, 1922

Record no. 310

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

పిచ్చయ్యశాస్త్రి, దీపాల, d.1894-

ప్రణయకుసుమము / దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి కృతము.- నెల్లూరు : ఆంధ్రజననీ ముద్రణాలయము, 1922.

6, 92, (1) p. :18 cm.

Record no. 310

Piccayyaśāstri, Dīpāla, d.1894-

Praṇayakusumamu / Dīpāla Piccayyaśāstri kṛtamu.- Nellūru : Āṃdhrajananī Mudraṇālayamu, 1922.

6, 92, (1) p. :18 cm.

Record no. 310

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము

ఆధునిక పద్యకావ్యము

ప-33

సంఖ్య...[illegible]..........

D-15

ప్రణయకుసుమము

ప - ౬౩

దీపాల పిచ్చయ్యాశాస్త్రి
కృతము

ఆంధ్రజననీ ముద్రణాలయమున
ముద్రితము
౧౯౨౨

స్వామ్యసంకలితము వెల ౧౨ అణాలు

ప్రణయకుసుమము

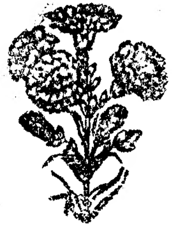

గ్రంథకర్త

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి

పీఠిక

ఈ గ్రంథమును రచించిన బ్రహ్మశ్రీ దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు ఆంధ్రలోకమునకుఁ గ్రొత్తవారు కారు. వీ రీవఱకు దేశమునఁ బ్రచారము సల్పి తాటాకుఁ బొత్తంపు గనులలోను, రసజ్ఞజన స్మృతి పేటికలలోను, నడఁగియున్న చాటుపద్యరత్నములఁ బెక్కింటి వెల్వరించి కూర్చి యాంధ్ర భారతి కమూల్యమైన కంఠహారము నర్పించినవారు. 'భక్తకల్ప ద్రుమము', 'కాలము', 'భారతి', 'సువర్ణమేఖల', యనుపేర వీ రింతదనుక నాలుగు పద్యకృతుల వ్రాసియున్నారు. అందాద్యములు రెండును శతకములు. కడమవి కల్పితకథలు. కల్పద్రుమమున నొదవి, కాలమునఁ గొనసాగి, భారతిరచన మునఁ జిగిర్చిన వీరి కవితాలత యీప్రణయకుసుమమునఁ బుష్పించిన దని చెప్పవలసియున్నది.

ఈ కృతిలోని యితివృత్తము క్రొత్తది కాదు. భర్తృహరి నిర్వేదనాటకములోనిదే. అందలి భానుమతియే యిందలి మల్లిక. అందలి భర్తృహరియే యిందలి వసంతుఁడు. అందలి గోరక్షనాథుఁడే యిందలి తపోధనుఁడు. కథానాయికల

పునరుజ్జీవనములు రెంటను సమానములే. కాని కథాపర్యవసానములు మాత్రము భిన్నములు. నిర్వేదనాటకములో భర్తృహరి పునరుజ్జీవితమైన భానుమతితోడి కాఁపుర మొల్లక గోరక్షనాథుని వలెఁ దానును నివృత్తసంసారుఁడగును. ఈ కృతిలో వసంతుఁడు జ్ఞానమును బొరసి, సంసారము మోక్షప్రతిబంధకము గాదని మల్లికను గైకొని, మైథిలుఁడగు జనకునివలెఁ గుటుంబభోగముల ననుభవించును. జ్ఞానులు సంసరింతురా యను విషయము వేదాంతశాస్త్రమునకుఁ జేరినది. ఇటఁ దద్విమర్శనము మన కనవసరము. కాని తుల్యారంభములు గల కథలు భిన్నపర్యవసానము లగుట యేల యనుట మాత్రము మన మరయవలసియున్నది. నిర్వేదనాటకము ప్రబోధపరము. దానికి 'భర్తృహరి ప్రబోధ' మని కూడ నామాంతరము కలదు. జ్ఞానపూర్వక మగు వైరాగ్యమును స్థాపించుటయందే కవి కందుఁ దాత్పర్యము. ఈ కృతి యట్టిది గాదు. ఇది ప్రణయతత్త్వనిరూపణైకపరము. ఇందు మల్లికామరణముతోడనే ప్రణయముయొక్క పారము ప్రకాశితమైనది. పాతివ్రత్యముయొక్క పరమోచ్చపదవి ప్రతిష్ఠితమైనది. ఇఁకఁ దక్కుఁగలకథాభాగ మేల యన నది యిష్టరససిద్ధికొఱకు. శిష్టజనప్రీతికొఱకు. కావ్యమునకు మంగళాంతత్వ మొదవుకొఱకు. మల్లిక బ్రతికి వసంతునితోఁ గూడకున్న

బహుజనహృదయములు పల్లవించునా? అకలంకమైన శృంగారముతో నారబ్ధమైన ప్రణయమునకు అనురూపపూర్తి సంఘటిల్లునా? ఇట్టి యభిప్రాయముచేతనే, ప్రబోధనాటకములో నుత్తరార్థమునఁ బ్రపంచితమైన విషయదోషదర్శనము సంక్షేపించి శాస్త్రిగారు ఈకృతిలో మల్లికావసంతుల పునస్సమాగమమును వర్ణించిరని నేను దలంచుచున్నాను. ప్రబోధకృతిలోని రసము శాంతము. ఇందుఁదోఁచునది కరుణ(విప్రలంభ)మే.

హరిహరోపాధ్యాయుని కృతివలెనిది దృశ్యప్రబంధము కామి, కవి కథాంతరన్యాసములకును, వర్ణనలకును, అనల్పమైన యవకాశము దొరకినది. ఆ యవకాశమును గవి మిక్కిలి చక్కఁగా వినియోగించుకొనె ననుట యతిశయోక్తి కాదు.

ప్రథమదళములోని దివసావసానవర్ణనము, ద్వితీయమందలి సూర్యోదయవర్ణనము, తృతీయమున మల్లికాసౌశీల్యవర్ణనము - ఇట్టివి యీ తెగకుఁ జేరినవి. ఈ వర్ణనములు పరిమితములై కథాసరణికి భంగకరములుగాక తదుద్దీపకములై, యొప్పారుచున్నవి. వర్ణనలవలెనే, సంభాషణలును, ఎట్టెట్టో తెచ్చిపెట్టుకొన్న యవిగాఁ దోఁపక సాధ్యమగునంతవఱకు సందర్భశుద్ధి కలిగి హృదయంగమములుగా నున్నవి. సంధ్యాసమయమునఁ బద్మినికిఁ గలిగిన యినవిరహమునకు మల్లిక దుర

పిల్లఁగా, వసంతుఁడు సంయోగ వియోగములు సహజము
లని తెలిపి,

గీ. 'పద్మినికి సూర్యునకె కాదు పడఁతి! కలువ
కన్నెకును జంద్రునకు నంతగాదె, మఱియు
దలఁపఁగా మల్లికావసంతులకు నంత
గాదె, జగమంతకును నంతగాదె కడకు'.

అని సామాన్యమును జెప్పుచోటఁ గుందకుసుమాకర పరముగా నతనిచేఁ గవి మల్లికావసంతుల ప్రస్తావమే సేయించుటయుఁ, దదీయానురూప దాంపత్య సుఖాతిశయ ముగ్గడించుచు 'భావ్యర్థమెవ్వఁడెఱుఁగు'నని సందియము వెలయించుటయు, మల్లికాభవనమున 'లక్ష్మీకటాక్షము' 'తాండవమాడు' చున్నదని పలికి వెనువెంట భోగాస్థైర్య వర్ణనమున కుపక్రమించుటయు - ఇట్టివి యింకనుం గొన్ని సూచ్యార్థ సూచకములై కావ్యశిల్పమునఁ గవి చూపిన జాగరూకతను వెల్లడించుచున్నవి. ధారాశుద్ధి వలనఁ బద్యములన్నియు హృద్యములుగా నున్నను కథాపురుషులలో ముఖ్యులైన ముగ్వుర సంభాషణముల నుండి రుచిరతరములైన మూఁడు గీతములమాత్ర మిందుదాహరించుచున్నాఁడను.

ప్రేమతత్త్వ మభివర్ణించుచు మల్లిక:—

గీ. "సంజఁ బ్రియుఁబాసి శోకించు చక్రవాకి
తిర్యగని యెలుంగునం దోఁచు తేటసుంత

లక్ష్యయో నాథ! ప్రేమ తత్త్వార్థబోధ
సూత్రములుగావె? మృదుమనస్కులకుఁ దలఁప".

వసంతుని విలాపములో:—

గీ॥ "పరమకల్యాణి! నీ పుణ్యపద పరాగ
మెనసి సోఁకిన యంతనే తనకుఁదాన
కదలి ప్రీలదె నాకంబు గవనికలుపు
పేర్మి నెదురరాఁ దెఱగంటి పేరఁటాండ్రు."

తపోధనుఁడు చేసిన బోధలో.—

గీ॥ "మృణ్మయం బని నిరసించె దేటికోయి
ప్రేమతత్త్వంబు నెఱుఁగని పిన్నవాఁడ!
మృణ్మయం బైన, కాక హిరణ్మయంబె
యైన, వెలసమమే ప్రణయాపణమున."

'పురంధ్రీణాం చిత్తం కుసుమసుకుమారం హి భవతి' యను భవభూతి వాక్కునకును, 'ఆశాబంధః కుసుమసదృశం ప్రాయశో హ్యంగనానాం। సద్యః పాతి ప్రణయిహృదయం విప్రయోగే రుణద్ధి' యను కాళిదాసు నాశయమునకును 'కుసుమములకన్న నొకవేళఁ గోమలములు' అని స్త్రీల చిత్తమును గూర్చి చెప్పిన శ్రీనాథుని నుడికారమునకును ఈమల్లికా చరితము తార్కాణముగా నున్నది. శాస్త్రచోదిత మని భర్తృచితాగ్ని నపేక్షించిన ధర్మపత్ని యాచరణము లోకపూజ్యమే. కాని, సద్యస్సముత్పన్న వియోగాగ్నిలో ప్రమందిన

సాధ్వీమణి ప్రభావము అతిలోకము. ఈతారతమ్య మీ ప్రబంధమున నెంతయుఁ జక్కఁగాఁ బ్రదర్శింపఁబడినది.

ఈ దివ్యప్రసవార్చనమున సుప్రసన్నయై ఆంధ్రవాగ్దేవి కృతికర్తృకృతిభర్తలను ఇతోఽధికయశస్సంపదల నోలలార్చుఁగాత.

నెల్లూరు
1-4-1922

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ,
ఆంధ్రభాషోపన్యాసకులు,
కళాశాల, నెల్లూరు.

శ్రీ

ప్రణయకుసుమము.

ఆశీర్వాదకము.

శ్రీ కల్యాణ గుణుండు, దైవత శిర
శ్శృంగార భూషాయితా
స్తోకశ్రీకపదాంబుజద్వయుఁడు, శ్రీ
శుం, డాయురారోగ్యసు
శ్లోకశ్రీయుతుఁగా నిరంతరముఁ బ్రో
చుంగావుతన్ దానడ
త్త్వైకారంభకునిం గృతీశ్వరుని మా.
''అడ్డాడసిద్ధేశ్వరున్''.

గీ. తనదు పుట్టిల్లు పెద్దరత్నముల ప్రోక,
భర్త లోకైక భర్త, అపత్య మఖిల
సృష్టికర్తగఁ దగు కల్మిచెలువ కలుము
లిచ్చుఁగాత సతముఁ గృతీశ్వరునకు.

శా. కామం బింతయు నాకులేదనుచు,బింకాల్ పల్కితో త్తర్,
జగత్ । స్తోమం బచ్చెరువంద నా పయి నెటోచుట్టాలుప
క్కాలు తర్ । ప్రేమింపంగఁ గుటుంబియై సుతుల నర్థింగ
న్న శ్రీశంకరుం । డోముంగాతఁ గృపన్ గృతీశ్వరునిభా
గ్యోపేతుఁగా నెప్పుడున్

సీ. కొదమసింగము నెక్కి కులికెడు నెఱజాణ
అచలాధిపతియింటి యాఁడుబిడ్డ
మగని యర్ధాంగంబుఁ దెగఁగొన్న జగజంత
మూఁడు త్రోవల పూవుఁబోఁడి సవతి
గణనాథుఁ గడుపారఁ గాంచిన యిల్లాలు
భక్తులపాలికల్పద్రుమంబు
సంతతోరు కదంబ కాంతార వాసిని
దైతేయ కాంతార దావహేతి

గీ. పాలితాఖిల విబుధలోకాళి కాళి
పరమకల్యాణి, సత్కృపాపరత నిరత
నిస్సమైశ్వర్య ధైర్య యశస్సమృద్ధి
వృద్ధిగనఁ బ్రోచు నడ్డాడ సిద్ధశర్మ

చ. తనుజులఁ బ్రోవ నాపని, యథావిధి వాగ్విదులం బొనర్ప నీ
పని, యను నేమ మొప్పఁగఁ బ్రపంచకుటుంబభరంబుఁ
దాల్చుగాం । చనజశరుండు, తత్సతియు, సారదయామతు
లై చిరాయువుల్ । మునుకొని వాగ్విభూతి నిడి ప్రోతురు
గాతఁ గృతీశు నెప్పుడున్

చ. కవివదనాంబుజమ్ము లను కమ్మని వాగమృతంపు బుగ్గలన్
బ్రవిమలనవ్యకావ్యరసవాహినులన్ వెడలించి, ప్రాజ్ఞచి
త్తవిపుల, భావసస్యము సతంబు ఫలింపఁగజేయు తల్లిస
న్నవికల సత్కటాక్ష కలనాదృతి వాణియనుగ్రహించుతన్

గీ. పేరు వెనకయ్య యయ్యును వేల్పుగమికి
ముందు పూజలుగొను పెనుబొజ్జసామి
భక్తి నీ కృతిముఖమునఁ బ్రస్తుతింతు
వారక యవిఘ్నశోభనావాప్తి కొఱకు.

చ. వితతకవిత్వతత్త్వపదవీచదవీయ ఉదాత్త కీర్తి
ర్నుతికవి వేంకటేశకవి పండితులన్ గురులన్ దలంచి, స
త్కృతిరచనా చమత్కృతి సుధీనుతధీవిలసత్పురాతనా
ద్భుతనకవీంద్రవాగ్విభుతకంజలిఁ జేసెద వాగ్విశుద్ధికిన్

గీ. ప్రౌఢదీర్ఘసమాసగుంభనపటిష్ఠ
ఫణితి కొందఱికిష్టము, వలపుఁ జవులఁ
గులుకు పలుకులయెడఁ బ్రేమ కొందఱికిని
సమయ మెఱిఁగిన రెండును సమ్మతములె.

ఉ. ఇంచుకయుం గవిత్వమననేమొయెఱుంగనియొడ్డెయుం గృతిఁ
గాంచి, హసించు, దిద్దుఁ, బలుగాకులుతన్గొనియాడనట్టిచో
గొంచెము, గొప్ప, నేర్చుకొని, కుత్సితబుద్ధిఁ గవీశనిర్మితో
దంచితకావ్యముం జెనకు నాతనిఁ గాకవి దిట్టనేటికిన్

క. గుణికిం గుణ మగపడు, నవ
గుణికిం గృతి నవగుణంబె గురుతుగఁ దోఁచున్
గణఁక. ముకురమున ముఖ ల
క్షణములు నెవ్వారివట్ల కన్పడులీలన్

గీ. మధురరసపూర్ణసుకృతిసుమంబు రసిక
బంభరముఁ దన్పుఁగాని, దుర్వార దుర్వి
దగ్ధవాదిశ్మశానగృధ్రంబుఁ దనుప
నేర్చునే? యోర్చునే? దాని నిష్ఠురతకు

అవతారిక.

క. ఏదే నొకకృతిఁ గూర్పఁగ
మోదం బిగురొత్తఁగా నపూర్వకథా సం
పాదనమతినై వెదకుచు
నే దినములు పుచ్చుచుంట నెఱిఁగిన కతనన్

క. మన్మిత్రుఁడు, పాత్రుఁడు, ధీ
మన్మాన్యుఁడు, సుకవితాభిమానియును నుదా
రోన్నతుఁడు, సిద్ధశర్మన
ను న్మన్ననఁ గాంచిపలికె నూల్కొను ప్రేమన్

క. దీపాల వంశ వరమణి
దీపాయిత! మృదులమధురదివ్యత్కవితా
వ్యాపార! రసికతాపద
వీపారగవాగ్విలాస! పిచ్చయ శాస్త్రీ!

సీ. కూర్చితి విదుములకోర్చి యింతకుమును
పల చాటుపద్యరత్నాకరంబు
రచియించితివి భక్తిరస ముట్టిపడునట్లు
ప్రౌఢిమై భక్త కల్ప ద్రుమంబు
విరచించితివి చాటు వృత్తమ్ము విప్పి య
ల్లారు ముద్దుగ మొన్న భారతి కృతి
చేర్చితి వాగి సుభాషితసుధాలహరి భా
షావధూటి కొక భూషణముగాఁగ

గీ. ఆశుకవితావధాన విద్యావినోద
బంధురుండవు, ప్రౌఢప్రబంధపఠన
దక్షుఁడవు, మాకు హితుఁడవుదాత్తమతివి
సరవిఁ దీర్పుఁమ నా యభీష్టమ్ముకంటు.

గీ. ఇచ్చితివి నాకుఁ నొక రెండు కృతుల నంకి
తముగ మున్నెన్నఁగల దీప్సితమ్ము మఱియు
నొక్క సత్కృతిఁ గైకొన నొనర మామ
కీన జననీ జనకుల కంకితము గాఁగ.

వ. కావున.

క. సాధ్వీచరితగ నొకకృతి
మాధ్వీకరసప్రసారమంజువచస్కన్
సాధ్వభినంద్యను నొసఁగుముఁ
పృథ్విని మద్వంశగరిమ పెంపు వహింపన్.

వ. అని కోరుటయుఁ బ్రబంధరచనాసముద్యోగినై యున్న నాకు సుహృదభీప్సితంబు మఱింత చేయూఁత నొసఁగ «నేకాక్రియాద్వ్యర్థకరీబభూవ» యను న్యాయమునకుఁ దార్కాణగా నేనీచిఱుతక కృతిరచియింప సమకట్టితి.

క. అరుదగు నీకృతి మాతృక
హరిహరకవిరచిత «భర్తృహరి నిర్వే» దో
త్తర కృతియగు నైన రస
స్ఫురణయుఁ గథ దాని పోల్కిఁ బొసఁగదు దీనన్.

క. నేనాసత్కృతినుండి ప్ర
ధానాంశము నెత్తుకొని యథామతి నీ కా
లానుస్మృతి మార్చి నూత్నక
థానక మేర్పఱచితిని ముదంబిడు ననుచున్.

గీ. ప్రథితపండితకవికృతగ్రంథములకుఁ
బ్రతిగఁ గృతులను మాదృశుల్ వ్రాయుచుంద్రు
బ్రహ్మనిర్మించు బ్రహ్మాండ భాండములకుఁ
బ్రతిగఁ గుమ్మరిసేయు మృద్భాండములను.

క. దోసఁగొక-చోఁ బోసఁగిన, నీ
రసతయుఁ దోఁచినఁగృపాతరంగితమతు లీ
రస మూనఁ జోక కవితా
రస మానుఁడి యున్నవట్లు ప్రాజ్ఞమతిమునన్

———

నటమీఁద నల్పె గయాక్షేత్రమునఁ బితృ
తర్పణంబులుఁ బిండదానవిధులు
కృతులను గైకొని పితృపితామహుల భా
స్వత్కీర్తి ధాత్రి శాశ్వతమొనర్చె

గీ. వినయమునఁ జేసె వేదాంతవిదుల చెలిమి
అర్థిఁ బఠియించె నుపనిషదర్థములను
బ్రహ్మమున నిల్పె మనము వైరాగ్య సరణి
నీశ్వరార్చాపరుండు సిద్ధేశ్వరుండు.

చ. సకలగుణంబులన్ దనకుఁ జాలిన మానిని “కృష్ణవేణినా
మకసతిఁ బెండ్లియాడి, యసమానయశోవిభవాభిరాముఁ
డై । ప్రకట సుఖంబు లందుచును భాసిలు ధన్యుఁడు సిద్ధ
శర్ముఁడా । తక కలకాలమున్ శుభపరంపరలన్ దనివారఁ
గాంచుతన్.

క. ఏతాదృగ్గుణునకుఁ బ్ర
స్ఫీత యశస్సాంద్రునకును సిద్ధేశ్వర వి
ఖ్యాతాభిధాన బుధునకు
వీతాఘున కమలతత్త్వ విజ్ఞానునకున్.

వ. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నారచియించు నీ
కావ్యం బస్మద్దేశికాళీః ప్రభావంబున.

క. మంతునకునెక్కితగ నిజ
కాంతున కసమానయశముఁగడలు కొలిపి, పే
రెంతయుఁగనుఁగాత ఖిదా
నీంతనకవిరచితకావ్య నిచయమునందున్.

ప్రణయకుసుమము.

ప్రథమతళము.

గీ. పెద్ద కాలమునకువచ్చు ప్రియవసంతు
మేలువార్తను వినియె కాఁబోలుఁ జిగురు
జొంపములఁ బూల మొగ్గల సొగసుచేసి
కొనఁగ మొదలిడె ముదమున వనలతాంగి.

గీ. పుష్పవతియయ్యె మల్లికా మోహనాంగి
వకుళఁ గాదంబినియును గర్భంబుఁ దాల్చె
ఘనరసాలతరుశ్రేణి కనుపుపండె.
హర్షదాయక మగు వసంతాగమమున.

గీ. తళుకు బెళుకుల పూవులఁ దావు లదికి
పేర్మి నళులకు విరితేనె విందొనర్చి
ఆమ్రపల్లవభుక్తిఁ బికాళిఁదనిపి
సంతసంబు నొసఁగె వసంతలక్ష్మి.

గీ. తమ సౌందర్యసమేతెంచి భ్రమరములును
బరభృతమ్ములు నెల్లెడ భవ్యమధుర
మంజులారావ గానసమంచితగతిఁ
జాల పొగడఁగ దొడఁగె వసంతరీతి.

గీ. లతలనూఁతగఁ గొనుచుఁ బల్లవములంటి
చనుచుఁ, గోరకముల కాస గొనుచు మెల్ల
మెల్ల నడయాడనేర్చె సమీర సుతుఁడు
క్రమత బలుపెక్కు సుమనోనురాగమెసఁగ.

గీ. పుప్పొడి దుమారముల మెయి పొలుపు తఱుఁగఁ
బలుమఱును దేనెవాఁకల జలకమార్చి
ఆనుకొనఁ బంపుచుండెఁ నిండారుప్రేమ
మందపవనార్భకుని మధుమాసలక్ష్మి.

వ. అట్టి వసంత వాసరంబుల నొక్కనాఁడు.

ఉ. సంతస మగ్గలింపఁగ వసంతకుమారకుఁ డాత్మపత్తన
ప్రాంత సమంచితోపవనవాటికలం విహరింప మల్లికా
కాంతనుగూడి వేడ్కఁజని కామినికిం వివరించుచుండెన
త్యంతముఁ బ్రేమపొంగి పొలుపార నవీనవనీవినోదముల్.

చ. లలన! మరాళితోయోత్తసలిలంబులఁ గ్రుంకి మృణాళనాళమొం
డెలమిఁ గ్రహించి తాఁ బరువు లెత్తఁగఁ దజ్జలజంబు నీటిపై
లలితపుబూవుటోడగ విలాసవిహారము సల్పుఁ గంటె? లో
పల భ్రమరార్భకుల్ ప్రకృతిభావవిలీనతఁ బాటఁ బాడఁగన్.

సీ. తమి సరోవర తరంగముల నుయ్యెలలూఁగు
నంచదంపతుల నెయ్యంపు నుడులు
బలిసి క్రొవ్వునఁ బరస్పర జిగీషను గూయు
కోయిలజంట కూకూ స్వనంబు
జిలిబిలి పలుకులఁ జేరి ముచ్చటలాడు
శుకశారికల పల్కు సొబగుఁదనము
మకరందపాన ప్రమత్తత ఝుమ్మను
గండుతుమ్మెదపిండు మెండురవము

ఆలకించితి కాదె విశాలనయన
కెరలియారీతి వీణఁ బల్కింపఁ గలవె?
యను మనోహరు పల్కులకు నన్ను మిన్న
యొసఁగెఁ జెలువప్పచేతఁ బ్రత్యుత్తరంబు.

గీ. "చుట్టుపట్టుల చెట్టుల కట్టి ప్రాఁకి
లీలమెయినల్లె నల్ల వల్లీమతల్లి
చూచితిరె" యను సతికను నాచతురుఁడు
"అవు లతాతన్వ్వుల విధంబు లట్లకాదె".

క. అను పలుకు ములికివలె మన
మును సోఁకఁగ మొగముఁ జిన్నవుచ్చుకొనియె నా
వనితామణి! యా నడిఁగనుఁ
గొని కూరిమి వాలుఁజూపు గుంపులఁ గురియన్

గీ. తమ్మిఁ దిలకించి తనదుపాదమ్ము లరసి
కలువ వీక్షించి తనదు కన్నులను జూచి
ప్రసవగుచ్ఛము గని తన వక్షమరయు
నాథు మన మెంచి తలవంచి నవ్వె నబల.

గీ. నిలువఁ డొక స్థలమం దొక నిముసమయినఁ
బువ్వు పువ్వునఁ దమి వ్రాలుఁ బొగరుఁ జూపు
ఝుమ్మని క్రొందమతుమ్మెద యెమ్మెకాఁడు
కాంచితే? వాని కొక నీతి కలదె కాంత!

క. అను సతి కను నాతఁడు ముద
మునఁ గాయటుఁ గాయ చెల్లుపోయెను పదవే
వనజాక్షి! పొద మావల
సనుపడు సెలయేటి తటము పజ్జ కటంచున్

గీ. కౌతుకం బొప్ప నక్కలకంఠకంఠి
కేలుఁ గేలునఁ గిలించి కేళివనము
నందు నా సుందరుఁడు మందమందగతుల
నందు నందును విహరించు నట్టి వేళ

సీ. అడుగడ్డునకు నడ్డ మగు పిల్లకాల్వల
వడి దాఁటుచోఁ "జెలి! భద్ర" మనుచుఁ
బొదరిండ్లు దూరుచోఁ "బొలఁతి! జంకెద"వంచు
ముగుద కన్నను తాన ముందు చనుచుఁ
బరిపక్వఫలము కన్పట్టుచోఁ "జవిచూచి
యొనఁగుమా" యని చేత నొనర నిడుచుఁ
బ్రొద్దుతిరుగుడుపూవును జూపి "సతిప్రియు
ననుగమించెడు రీతి నరయు" మనుచు

గీ. “కొమ్మ! వలయు సుమములు కై కొమ్మ” యనుచు
“జూతఫలముల రుచి కొంత చూత” మనుచు
“మించు తిలకంబు లవె తిలకించు” మనుచుఁ
“జూచితివె పోఁక ప్రోకల సొబగు” ననుచు

క. ఆరామరామణీయక
మా రామకు నట్లు చెప్ప చింతంత ముదం
బారఁగఁ గోరిక లూరఁగఁ
జేరెన్ సెలయేటి తటము చెంతకు, నందున్

గీ. ఏటి తరఁగల నేస్తమ్ము నెనసి వీచు
కమ్మ తెమ్మెర లెంతో సౌఖ్య మ్మొసంగ
వాలుకావేదిక నతండు పవ్వళించె
ముగుద నుందొడ యుపధానముగ నెసంగ

వ. అంతఁ బ్రభాకగ కర ప్రసరణమ్మునఁ గనులకుమిఱుమిట్లుగొల్పుచు నొప్పారు సెలయేటి తళత్తళలం దిలకించిమించిన హర్షంబున నతండు

క. జరఠారుణాతపమ్ములు
బరువఁగ బంగారు నీటి వాఁకయ పోలెన్
గరముం గనుఁగవకు మనో
హరమై సేలయేఱు మగువ హర్ష మొసఁగెడిన్

చ. శుకపికశారికాళికులసుస్వరభాస్వరతాన మొప్ప, వా
రకముహురాచలత్పృథుతరంగమృదంగరవం బెసంగఁగాఁ
బ్రకృతిరహస్యముం దలఁచి పాడుచు నున్నది భావగీతముల్
సకియరో! యీ సరిద్రమణి సారతరుల్ తలలూఁచి మెచ్చఁగన్

గీ. ఉచ్చభూభాగముల నుండి యుఱికి యుఱికి
పడి గుభాలున దూఁకు నంభస్సు చెదరి
పొంగి పొరలఁగ రేఁగు తుంపురుల సొబగు
కవుల వర్ణనకును మించి క్రాలు నబల!

గీ. అనుచు బహు వర్ణనంబుల నతుల గతులఁ
బ్రమదమును నించు సరససంభాషణములఁ
జరపె నొక కొంత ప్రొద్దంత జలజహితుఁడు
చరమగిరిఁ జేరుటయు నల సరసుఁ డపుడు

గీ. గాసిఁ బవలెల్లఁ బయనమ్ముఁ జేసిచేసి
బడలికలు వాయ వరుణదిక్ జలజనయన
యింట విశ్రాంతిఁ జెందఁగ నేఁగె నినుఁడు
చాన! మన కింటి కేఁగఁగ సమయ మయ్యె

వ. అనవుడు నమ్మల్లికాలతాంగి కింశుకప్రవాళబంధూకచ్ఛాయాచ్ఛాయాడంబయి యలరారు సంధ్యారాగంబుఁ దిలకించి

గీ. తన్ను విడి చను ప్రియుఁ మిత్రు నెన్నొ గతులఁ
బులుఁగుపలుఁగుల బతిమాలి ముద్దు మోము
కంద విలపించు దినలక్ష్మి కలికి మొగము
చాయ లన నాథ! సంజ కెంజాయ లలమె

గీ తన మనోహరు నెడబాటుఁ దలఁచి కుమిలి
కుమిలి రోలంబనినదసంకులత నేడ్చు
కమలినీకాంత నెమ్మోముఁ గనిన డెంద
మున భయంబగు - నను కాంత కనియె నతఁడు

క. క్రమముగ సంయోగవియో
గము లవి సహజమ్ము లెల్లకడలను వితగాఁ
గమలిని గతికై వందురఁ
గమలానన! తగునె హృదయ కమలము కమల!

గీ. పద్మినికి సూర్యునకె కాదు పడఁతి కలువ
కన్నెకును జంద్రునకు నంత కాదె? మఱియుఁ
దలఁపఁగా మల్లికావసంతులకు నంత
కాదె? జగమంతకును నంతకాదె? కడకు

గీ. మల్లికాతన్వి కందలి "మల్లికావ
సంతులకు నంతె" యను పల్కు చాల హృదయ
దారకంబయ్యె నెమ్మది తత్తరించెఁ
గొమ్మ కనుఁగవ బాష్పముల్ గ్రుమ్మరించె

గీ. ఎంత మృదులమొ గాని పూర్ణేందువదన
మనము నీఱయ్యె నొక మాటమాత్రముననె
ఎట్టి ప్రణయమొ కాని పద్మేక్షణకును
బరివియోగపువాక్యమే మృతిగఁ దోఁచె

గీ. అతివ మనమును గనుఁగొని యాతఁ డపుడు
చానఁ గౌఁగిటఁ జేరిచి జాలువాఱు
కనులనీ రుత్తరీయంబుకడలనొత్తి
మురువుఁబల్కుల నెంతెంతొ బుజ్జగించి

గీ. చెక్కుటద్దంబులను జిఱుచెమట ముత్తి
యములు గుము లయ్యె నేటికే? విమలవదన!
చిన్నిమురిపెంపు నెమ్మోము చెన్నుదఱిఁగి
చిన్నవోవఁగ నేటికే? చెలువమిన్న!

గీ. రమణి! విపరీతభావాంకురములు మొలక
లెత్తెనే? నీహృదయసీమ, నింతదనుక
రాణఁ బొలిచిన మన యనురాగసస్య
మంతరింపఁగ నాతి! దుర్దాంత రీతి.

గీ. వేడ్కఁ దనయంత విచ్చి పవిత్రమైన
ప్రణయసుమము సుఖసుగంధబంధురంబ
గాని, విపరీతపరిణామకలనఁ గాదు
దుస్సహావిషాద దుర్గంధ దూషితంబు

గీ. తరుణి! యేటికి మది నన్యథాకరింపఁ
దగదు, తగదు, ప్రకృతివిరుద్ధంపుఁ దలఁపు
ఒక్క పువు పూచి దాన నేఱొక్క ఫలము
పొడము టెందేనిఁ గలదఁటే పూవుఁబోఁడి

గీ. ఏల భయపడ భయపడనేల యనుచు
నెంతొ బతిమాలు కాంతున కింతి, కంఠ
గద్గదిక చేతనో మేని కంపముననో
యొసఁగఁ జాలకపోయెఁ బ్రత్యుత్తరంబు

గీ. అనుపమప్రేమసూత్రబంధనము చేత
నతఁడు నా కన్నె దంపతు లైరి గాని
నామమాత్రము సూత్రబంధనముచేత
బద్ధులయి కుందు బడుగుదంపతులు గారు

గ. వలపుఁ జనవున నెనయు దాంపత్య మరయఁ
దావులకుఁ దావలంబయి తనరు సుమము
బహుళనిర్బంధఘటితదాంపత్యవిభవ
సరణి నిర్గంధనిస్సారజతుసుమంబు

గీ. తావి గల పూవునకుఁ జక్కఁదనము లేదు
చక్కఁ నగు పూవునకుఁ దావిసరకు లేదు
తావియును జక్కఁదన మున్న పూవొకండు
పొడమినను నిరపాయమై పొలుచు టరుదు

గీ. చాలకోమల లీల రసాలకాండ
మొరసికొని ప్రాఁకు చున్నది యొక్క లతిక
ఊహసేయఁగలేము మనోహరంపుఁ
బూలుపూచునొ, నడుమనే పొలియునేమొ

గీ. సారతరుసంశ్రయణసుఖ మారఁ గల్గె
ననుచుఁ బొంగుచు నున్నద యల్ల లతిక
అవల నా కుజమే తన యంతమునకు
హేతు వగు నేమొ భావ్యర్థ మెవ్వఁ డెఱుఁగు

ఆ. కాలవశతఁ జేసి యాలత కాయువు
తీఱె నేనిఁ బిదప నా రసాల
కుజమిఁ కేటికి వనకుంజపుంజము నందు
నిలిచి యుండ నిలువునీఱు గాక

గీ. ప్రియలతకుఁ బెడఁబాయుట వితతదుఃఖ
మగ్నమానస మగు మావిమ్రాకు పట్ల
నకట! అది యేమొకో వనపాలకుని చేతి
కలుకు గొడ్డలికిని రాదు కనికరంబు

గీ. పూర్వకృత పుణ్యలతికలు పూలు పూచి
ప్రేమదంపతు లయిరి యీ పిన్న వారు
విరస దురదృష్టవాయువు వీచి కుల్ప
కున్నఁ దత్సుమములఁ దావు లొదవఁ గలవు.

గీ. ముగ్ధత యదెంతచేసెనే ముద్దుగుమ్మ
భావ మెఱుఁగక యిటు జాలిపడియె దేల?
అనుచు నాతఁడు ప్రియసతి ననునయించె
ముద్దుచెక్కిళ్ల నిమురుచు ముద్దుగొనుచు

ఉ. మల్లిక ధైర్యమంది, పతిమన్ననలంతకునంత సమ్మదా
భ్యుల్లసనంబుసంగఁ దెలివొంది''మనోహర! మిమ్ము బాయనే
నొల్ల వచింపఁ బోకుఁడిటులొప్పని పల్కులనింక మీఁద, మీ
కెల్లిదమైక నంబడెనె యిట్టి విషాదకరప్రసంగముల్

గీ. ఇంపుగులుకఁ బ్రేమోపఘ్న మొనసి బలసి
పడుగు పేకలుగా నల్లు వాఁకుచున్న
కోర్కెవల్లికలను దెగఁగోయఁ బరుష
వాగ్లవిత్రములకు నేల పదును వెట్ట ?

గీ. నట్టనడిసంద్రముననున్న నావికునకు
నావ ప్రిదిలెడునను భీతిభావమునకుఁ
దట్టైనేనియు గుండియల్ దద్దరిలవె!
అకట! జీవితాశాదీపమాఱిపోవ

గీ. చిరతరామయ శిథిలుఁడై చివికి చిలికి
నవియు రోగి కరంబుఁ గ్రన్నన స్పృశించి
వెజ్జు నిర్దయ విఱిచెడి పెదవి విఱుపు
నాథ! సద్యోమృతికిఁ గారణంబు కాదె?

గీ. నాథ! అతిసుకుమారమనస్సుమంబు
మంజులాలాపశీతల మందమారు
తమున కోర్చును గాని, దుస్తరకఠోర
వాక్యఝంఝూమరుద్ధాటి బ్రదుకఁగలదె?

చ. అనివచియించునాయువతినాచతురుంమృదుప్రసంగగుం
భన సరసానులాప విభవ ప్రభవాతతమోదమగ్నచి
త్తను బొనరింప, సంశయము తక్కఁగ సొక్కి సమానసంబుక్ర
న్నన గడిదేఱనారమణినాథునిఁ దేల్చెను ముర్వజెయ్యులన్

వ. అంత నవ్వసంతుండు

గీ. అలనభోమణియను దివ్వెమలిగి పోవ
డంబలరఁ గ్రమ్ము ధూమ పుంజంబనంగ
నలమఁ దొడఁగెను దమము దిగంతరములఁ
సఖియ! మనకింటి కేఁగఁగ సమయమయ్యె

వ. అనుచుఁ బయనంబుకానున్న వారలకు నమస్కరించి
యవ్వనపాలకుల నొకండు.

గీ. పండిపండని తెలి జేమపండ్లు కొన్ని
పండి పగిలిన దానిమ్మ పండ్లు కొన్ని
ఎండి యెండక తగు ద్రాక్ష పండ్లు కొన్ని
దోయిఁటను మల్లికావసంతుల కొసంగ

వ. మఱియొకచో.

గీ. బొండుమల్లెల గుత్తులు పొగడ పూల
దండలును మల్లికాసుమ స్తబకములును
మొగిలిచెండ్లును దవనంబు మొల్లమొగ్గ
తెలమిమై మల్లికా వసంతుల కొసంగె

క. ఫలములు సుమములు గైకొని
లలనయు నా లలితగుణుఁ డలఘుమోదము చి
ప్పిల నింటి కేఁగుటయు ది
గ్వలయంబుల బలసి వెలసె బలితంపు టిరుల్

గీ. యామినీపృథుశుక్తిగర్భాంతరమున
వేన వేలకు మిగిలి యావిర్భవించె
దారకామూల్యజాతిముక్తాఫలములు
ప్రబల కాంతు లజాండకర్పరము నిండ

గీ. తరులు గిరులని యనక సాంతముగ జగముఁ
జెనకి క్రమ్మిన చీఁకటి శిరముఁదన్ని
వెలుఁగఁ దొడఁగెను దారకల్ - కలరు క్రొవ్వు
నెక్కువారల తలఁదన్ను నుక్కడింపు.

గీ కంటికాగని తారకా గణము మీఁదఁ
గాలు ద్రవ్విన తమము చీకాకునందె
నల కలానిధిఁ గాంచి గోడలను, గొందు
లనెటొ డాగెనపండితు లక్షణమున.

గీ. నిగిడి బ్రహ్మాండ భాండంబు నిండిపొంగి
కెరలు గాఢాంధతమసపంకిలజలంబు
అంతలోఁ దేఱుకొని తేటయయ్యె శిశిర
కరకతకబీజసంస్పర్శకారణమున.

క. మల్లికయు వసంతుఁడు ను
ద్వల్లీలన్ జలకమాడి తత్తత్క్రియలం
దుల్లం బుల్లాసమునన్
వెల్లిగొన భుజించి పిదప వేడుకలలరన్.

సీ. ప్రేమ వాక్యంబుల పెంపునింపెసలారఁ
జల్లనిగాలిఁ బచారుసల్పి
జంత్రగాత్రమ్ములు జతకూర్చి తమిఁగూర్చు
ననురాగమున రాగ మాలపించి

మాటపై మాటగాఁ బోటి పందెమ్మువైచి
యలయక తూఁగుటుయ్యాలలూఁగి
కప్రంపుఁ బల్కుల కమ్మతావులను గ
మ్మునఁబొల్చు మంచి తమ్ములమునేసి

గీ. తనువు పులకింప మంచి గంధంబులలఁది
పరువు టలరుల నొఱపైన పఱపు శయ్య
పై సుఖించిరి రేయెల్ల బహుళగతులఁ
బండువెన్నెల బయఁట నా పడుచువారు

గీ. దిక్తటమ్ములొరసి కౌముదీరసంబు
నింగికిని బొంగు వాఱుచు నిండియుండ
శాంతనిశ్శబ్దతాస్ఫూర్తిఁ జాలఁడనరి
ఆ నిశీథంబు నిస్తరంగాబ్ధిఁ బోలె

గీ. మనుజపశుపక్షికంఠనిస్వనము సడియు
సన్నయునులేని యన్నిశా సమయమొప్పె
కామరోషాది విషయ వికార రహిత
మౌ మహాత్ముని సన్మన స్సీమవోలె.

ప్రణయకుసుమము

ద్వితీయదళము

గీ. కుక్కుటమ్ముల కొక్కొరోకోస్వనంబు
కన్నుమున్నుగ విప్రగృహాంగణముల
నుదితమై వరలెను "హరిః ఓమ్" అటన్న
ప్రణవనాదంబు కర్ణ పర్వంబుగాఁగ.

గీ. ఉదయదర్కుని వైభవాభ్యుదయమెంచి
సరసిజాగారసుప్తోత్థచంచరీక
బాలికల్ పాడుచున్నారు మేలుకొలుపు
కవికుమారుల డెందముల్ కందళింప.

గీ. ఎంత చర్చించినను సుంత యొఱుక వడని
భావగర్భితవాక్యసంభాషణములఁ
బులుఁగుదంపతు లేమేమొ ముచ్చటలను
జేయుచున్నారు సృష్టి వైచిత్ర్యమేమొ.

గీ. నీటి కెద్దడి యాటచే నీలవేణు
లొకరి కంటెను మున్నుగా నొకరు పర్వు
లెత్తుచున్నారు బావికి మొత్తములుగఁ
గాళ్ల కడియంబు లందియల్ కదలి మ్రోయ.

గీ. "ఆ" యనిన "న్హూ" యనిన నేడ్చి యాగడమునఁ
బరువుఁ బోనాడు గయ్యాళి భార్యయట్లు
తాఁకి తాఁకకముందె డెందంబు కలఁగ
వాఁగుచున్నది చేదుడు బావిగిలక.

గీ. తెల్లవాఱఁగనయ్యె నీ పల్లవోష్ఠి
యింతకును నిద్రమేల్కనదేమొ నేఁడు
వింతయంచుఁదలంచి వసంతుఁ డంతఁ
గంముచ స్పృశియించె నా కలికి యొడలు.

గీ. ఇనకరస్పర్శచే మేలుకనెడు కమలి
నీసతియు బోలె మల్లికా నీలవేణి
ఇనకరస్పర్శచే మేలుకనియెఁగాని
కన్నె మొగమేమొ యొకక్రొత్తకళ వహించె

క. "నాకన్న మున్నె మేల్కనె
దో కలికి దిన మదేమొకో యీనాఁడీ
వీ కరణి నింతప్రొద్దగు
దాఁకన్నిదురించుచున్న దానవు లెమ్మా."

గీ. అనుచుఁబల్కెడు పతి నా యొయారి కనుల
నెత్తిచూచెనుగాని ప్రత్యుత్తరంబు
నొసఁగ లేదయ్యె, మఱలనాయువిదమూసెఁ
గనుల ; నాతఁడు నిదుర మత్తని తలంచి

వ. అహర్ముఖోచిత కృత్యంబులకుఁజనుటయు.

సీ. పతిదర్శనాపేక్షఁ బాఱెడు కల్లోల
వతులకు బలుహాయల్ వరలఁజేసి
లలిత కోరక కిసాలయ వితానమునకు
జిలుగుఁజాయలతళ్తళలమర్చి
తరుణాతరళ శాద్వలసీమలకు వింత
పొలుపార నపరంజిపూఁతఁ బూసి
లీలాగతిఁదమోమలీమస బ్రహ్మాండ
భాండంబు పరిశుద్ధి భాద్రపఱచి

గీ. తస్కరోలూక వితతికిఁ దక్కఁ దక్క
ప్రాణి సంతానమునకు సంబరము పొదల
విన్నునకు వన్నె హెచ్చఁగ వెడలెఁ బొడుపుఁ
గొండతల నుండి నూనూఁగు కొదమ యెండ.

గీ. బంగరుం దళ్కు లే యెండ పరిసరస్థి
తావనీజాతమృదుపల్లవాంతరముల
నుండి మెయిఁ బ్రాఁకి యంతంత గండుమీఁటి
పంత మూనినగతి గిలిగింతఁ బెట్ట.

చ. కను లఱమోడ్చి శయ్యనటు కమ్మఁ బరుండిన కాంత కొంతసే
పునకుఁ దటాల్న లేచి మొగమున్న యనంబులుఁ బుల్మికొంచు
నె । మ్మనమున నేమి యీనిదురమత్తు ? పరుంటినె యింత
ప్రొద్దుదాఁ । క ననుచు నొయ్యనొయ్యఁ గరకంకణనిక్వణమే
దురంబుగన్.

సీ. చెల్లాచెదరు గాఁగఁ జెదరిన యట్టి ముం
గురు లడంగఁగఁ గొనగోళ్ల దువ్వి
వలపు కార్యంబుల పట్ల రాతిరి బిగి
సడలిన జడ సుంత చక్కఁబఱిచి

ననవిల్తు కయ్యంపుఁ బని యడావడిఁ జిక్కు
పడిన హారంబులు పదిలపఱిచి
కరఁగి మొగంబెల్లఁ గ్రమ్మిన కస్తురి
బొట్టు కడిగి క్రొత్త బొట్టుఁ బెట్టి.

గీ. చారు లోచనయుగళిఁ గజ్జలముఁ దీర్చి
కోరి తీసిన జిలుగంచు కోకఁ గట్టి
మెలత మితభూషితాంగియై మేడమీఁద
నున్న పతిపజ్జఁ జేరి తా నున్నవేళ

చ. ప్రణయము మెలర్ప నిర్వురుఁ బరస్పరవాక్చతురత్వవిత్తవై
పుణి రవణింప మేల్ సరసపుంబలుకుల్ పచరించుపట్టునన్
గుణివరుఁ డవ్వసంతుఁ డను గోమలి! యంతటి నిద్ర కేమికా
రణమొకో? తట్టి లేప నొక రాణఁ గనంబడి తేమి హేతువో.

క. అను పతి కను సతి యనుగతి
మనవి వినుము నాథ! చెప్ప మఱచితి మీతోఁ
గన నయ్యె నొక్క కల యది
వినిపించుటకును మనంబు వెతనందుఁ జూఁడీ

గీ. రత్నములకెల్ల నాయకరత్న మగుచుఁ
దమకుఁ బ్రేముడి రత్నమై తనరు నొక్క-
యామలకమంతరత్నంబు హస్తయుగళిఁ
గొంటి రాడించి యాడించి యంటి రిట్లు.

మ. అబలారత్న మవిపునాపయినమూల్యంబైన యీరత్న మున్
బ్రబలామోదదవస్తువుల్ ప్రియపదార్థంబుల్ సదా నాకటం
చు బహూక్తిస్థితి మెచ్చికొల్పలికి మించుం బోఁడియీరత్న మి
త్తుబళా! నీ జతురంగఖేలనమునందున్ గ్రిందుగావించినన్

వ. అనుచుఁ జతురంగబలంబులఁ గట్టాయితంబు సేయ
నొండొరుల గెలుపుటాస మోసులెత్త నెత్తులు నడుపుచు
నొక్కచో నుత్తలపడుచు మఱొక్కచో మదికి ధైర్యంబు
హత్తించుచు పిఱుతివియక యిరువురము ముమ్మరమ్ముగ
ఖేలనలాలసమానసులమయి యాడుచుండ నే నెట్టకేలకు.

గీ. మాఱుమూలనఁ గాపున్న మంత్రివరుని
గీటడంచుచు-తెఱచిరా, జాటకట్టు-
అనుచు నాట ముగింపఁగ నంతఁ జింత
చేసి యీరీతి నానతిచ్చితిరి మీరు.

గీ. నాతి! యీరత్నమును గూర్చి నాదు మదికి
సంశయంబొండు గల్గె నా జాడఁ దగిలి
యాట నోటమిఁ గంటి నం చింతలోన
నేను-తెల్పుఁడి సంశయం బేమి-యనఁగ

క. ఈ రత్నధళధళద్యుతు
లీరంగులును పయితళుకులేనా తగ నీ
తీరున లోననుఁ గలవా
ఆరయవలె నన్ను కోర్కె యాత్మ జనించెన్"

గీ. అనుచు మీరన్నపల్కుల కల్లన నగి
నన్ను వెఱ్ఱిగఁ దలఁచి యీ పన్నుగడను
బన్నితిరొ? రత్న మీకున్నవదల నంటి
నవ్వ కాదు పరీక్షింతు నాతి! యనుచు

గీ. అట్టు యుక చూపుఁ జూచితి రంతలోన
మూర్ఖభావంబు తోఁచె మీ మొగము నందు
హృదయ మను పుస్తకంబున కెన్న మొగము
విషయసూచిక యగుఁ గాదె విజ్ఞులకును.

ఉ. ఎన్నఁడులేని మూర్ఖమతి యెట్టులగల్గెనొ యేమొకాని నే
నెన్నివిధాలవేఁడిన మఱెన్నివిధంబులనడ్డు సొచ్చినన్
న న్నొకలెక్కకుంగొనక నాదృతిసేయుచునట్టె రత్నమున్
గ్రన్ననఁ గేలనూని యొక రాతికి రెట్టకొలంది కొట్టినన్.

గీ. తత్‌క్షణం బది భయదశబ్దంబు తోడ
ఖండ ఖండము లగుచు నల్గడలఁ జెదరె
గనులు మిఱుమిట్లుగొనఁదళత్కాంతు లొలయ
నేల విషమ పరీక్ష యం చేనుపొగుల.

ఉ. పిదప నమూల్యరత్న మవివేకిత నాశముఁ జేసికొంటి బె
ట్టిదపు టకృత్య మిట్టులఁ గడిందినొనర్చితిఁ జెట్టపుట్టె నె
య్యది యిఁకనాకుదిక్కనుచు నంతకునంతకు దుఃఖముబ్బ
మీరదవదలై తిరస్థుహృదయంబొగిసోలిపొకాలితూలఁగన్

క. "నాప్రాణప్రియరత్నము
నాప్రాగ్జనిపుణ్యఫలము నా భాగ్య మయో
నా ప్రాణముఁ గోల్పోయితి
హాప్రియ యిఁక నాకుఁ గలదె యవనీస్థలిపై".

క. అని పలువిధములఁ బలుమఱుఁ
గనువారల గుండె పగులఁగా బహుదుఃఖం
బున శిరము మోదికొంటిని
కనుఁగవ జల మూరియూరి కాల్వలుగట్టన్

గీ. అట్టి మిముఁ గనులను జూచు నప్పు డేను
బ్రమానుపడి నిల్చితిని శిలాప్రతిమ వోలె
నంతలోఁ దట్టి లేపితి రా బెడంద
త త్తరంబున మేల్కంటి మత్తుగదిరి.

క. వేకువఁ దోఁచిన యీ కల
వ్యాకులతం జెంది మనము ప్రాణేశ్వర ! చీ
కా కయ్యె దీన నే మగు
నో,కీడో,మేలో,యనుచు నురిఁ బడ్డతిన్

వ. అననవ్వసంతుండు.

చ. కల యనఁ గల్ల యందులకుఁగా మదిచేడ్పడఁగుందనేటికిన్
గలలు నిజంబులైన నలకాపతి తానయినట్లు, స్వర్గపీ
ఠులఁజరియించినట్లును బృథుప్రభుతన్ గనినట్లు, స్వప్నవృ
త్తులఁ గనువారలెల్లఁగనుతొయ్యలి! కాంచిరె తత్తదర్థముల్

క. చెనుకల చెట్ట పొసర్పదు
కను మేలుగఁ దోఁచు స్వప్నగాథలు తగు మే
లొడఁగూర్పఁ జాల వేటికిఁ
బడఁతీ! కలలోని పొల్లువార్తల కలుకన్

చ. తనతలనొక్క చెట్టుకొనఁ ద్రాటను వ్రేలఁగ గట్టియంతటన్
బనిపడి వేఱెయొండెడకుఁ బాదములంబయికెత్తి, కేలుఁదో
యిని నడయాడినట్లు,పయి నేదియొరీతిగఁ దోఁచు స్వప్నవ
ర్తనమున కర్థమొండుకలదా? తలఁపన్ వలదా? తలోదరీ.

గీ. వికలహృదయుండు కూసెడి వెఱ్ఱి మొఱ్ఱి
వెడగుఁ గూఁతలకును, స్వప్నవృత్తులందుఁ
గల్పితము లగు విపరీతగాథలకును
అంతముండునె? వికచసితాబ్జనయన!

గీ. ఆకులతయేటి కాఁ కల పోకడలకు
నీకలవిధంబు మదికిఁ రానీకు మింక
లలన! కలతపడం బని కలుగ దిందు
వితగ వెతసంద నేటికే వెఱ్ఱిదాన!

క. దిట్ట వనుకొంటి నయ్యో
పట్టి పిఱికి వేమొ యనుచు వనితామణికిన్
నెట్టన ధైర్యముఁ జెప్పెను
పట్టున వినవచ్చె బహుళవాద్యారవముల్

క. ఆ వ్యాజంబునఁ బడఁతిమ
నోవాక్యులతను నడంప నూల్కొని యాతం
డవ్యక్తమధురగళనిన
దవ్యాహారమున నిట్లు తనసతి కనియెన్

క. పెండిలి యూరేగింపో
యొండొక శుభకార్యవిభవమో కాని మహా
ద్దండత వాద్యస్వనములు
మెండుకొనన్ బయలువెడలె మెలఁతరో! వింటే

మ. చనుదెంచెన్ మనవీథికుత్సవ మిదే చానా! కనుంగొంటివే యు
నుచున్ సుందరిఁ గూడియాతఁడును జాలాంతఃప్రవిష్టాస్యుఁ
డై । కనుచుండంగ నొకింతదూరమున గేకల్ జోకలేకంబు
గా । వినవయ్యెన్ బహుభారశోకవివశావేశాతిఘోరంబుగన్

సీ. పొగిలి దుఃఖంబును దిగఁద్రావి మదిఁ గుందు
బందుగుల్ కొందఱు ముందు నడువఁ
గంటికిఁ గడవెడుగాఁగ వాపోవుచుఁ
బిన్న వాండ్రార్తిమై వెంబడింప
నడుగడుగునకును శూద్రాంగన లంఘ్రులం
టగ వారివోసి దండములు వెట్ట
నొకరి వెంబడి నొక్క రొకరుగా ముత్తైదు
వలు భక్తిఁ బుష్పాంజలుల నొసంగ

గీ. చెలిమి నింటింట నిలిచి గేహినులొసంగు
పసపు, కుంకుమ, గందంబు, పండ్లు, గొనుచు
నడుగు లిడుచుండె మెలమెల్ల నబలయొర్తు
శోకమయమగు నా జనస్తోమమందు.

గీ. పసపుకొకనుగట్టి, నెన్నొసటఁ బసపు
బూసికొని, పెద్ద కుంకుమబొట్టు వెట్టి
పిఱుదులనుదాటఁ దడితల విరియఁబోసి
నయనముల శోకరస మొల్క నడచుచున్న
పేరఁటాలికి మ్రొక్కిరి పౌరులెల్ల.

గీ. సకియ, కామెను జూపి వసంతుఁ డనియెఁ
దన్ను విడి చన్న పతియెడ దనకుఁగల్గు
భక్తియును బ్రేమ బ్రేరింప వనిత యతని
ననుగమించుచు నున్నది యమలచరిత.

గీ. భర్తయెడ నిజమగు ప్రేమపరతఁ గన్న
చెలఁత యాతని బెడఁబాసి నిలువఁగలదె?
పడఁతి! యీసతి తగుఁ బతివ్రత యనంగఁ
గాని చోఁ బూనునే సహగమనదీక్ష.

గీ. పదుగురును మెచ్చుకొనఁ బతివ్రతలు పోలె
నిక్క నటియించు టక్కరి టెక్కులాడు
లెందఱైనను ముదిత! యీ యింతిఁబోలఁ
గలరె? పూనుదురే సహగమనదీక్ష?

సీ. ఆత్మేశు సంశయం బపనయింపఁగఁ జిచ్చు
దూరిన సీతావధూటి కన్న
మృతిగన్న పతికిఁగా నెదిరించి జమునితో
వివదించి నట్టి సావిత్రి కన్నఁ

బతి యంధుఁ డగుటచేఁ బతియట్ల తాను నం
ధతను గైకొన్న గాంధారి కన్నఁ
బతులతోపాటు విస్తృతకష్టముల కోర్చి
చాలపేర్గన్న పాంచాలి కన్న

గీ. మిన్న యని చెప్పఁదగదె యీయన్నుమిన్న
మానవాంగనలందు నీ మహితచరితఁ
బోలఁ గల వారు కలరె? యీ కాలమందు
నతివ యెంతటి వరపతివ్రతయొ కాని.

క. అని మెచ్చెదు పతి కిట్లని
యొను మల్లిక-జగతి సాధ్వియేకడఁగలదో
కననౌనె? యేల పూర్వపు
ఘనసాధ్వులతోడఁ బోల్పఁగా నీ సుదతీ

గీ. నిక్కముగభర్తఁబ్రేమించునెలఁతయేని
అచ్చెరువుగాగ నీబిడ-చచ్చెనాథుఁ
డను పలుకు విని యెట్టు లీ యాటలాడు
నయ్యయో సహగమనశబ్దార్థ మేమొ.

గీ. గుములుగుములుగ బందుగుల్ గోడుఁజెంద
దరికొనెను మంట నార్తశబ్దములతోడఁ
బగ్గ కెట్టులో ప్రాణముల్ బిగ్గబట్టి
కాట మ్రగ్గుటయో సహగమన మనఁగ.

గీ. ప్రజ్వలించిన విరహాగ్ని మ్రగ్గిపోక
పగ్గకే నిడె యగ్గిని బడుదు ననుచు
సాహసంబును బూను వేసాలమారి
జడుగు తనపతిఁ బ్రేమించు పడఁతి యగునె.

గీ. భర్తయెడ భక్తిఁ బచరించుపడఁతుకకును
మగని మనసారఁ బ్రేమించు మానినికిని
హస్తిమశకాంతరముసుఁడీ యరసి చూడ
స్థూలబుద్ధికి దుర్జ్ఞేయ సూక్ష్మ మిద్ది.

గీ. ప్రేమ క్రూరాహి యెడఁ దాల్ప భీతిఁ గనదు
సంద్రముల దాట జంకదు, శైలవాస
కలన కలుకదు, శృంఖలఁ గట్టువడదు
ప్రేమతత్త్వంబనుభవైకవేద్యమనఘ!

నెం ....
తేదీ ....

గీ. ప్రేమ కల మేరు వొక్కఁడు పెద్దదిబ్బ
వల్లకాడైన బంగారు పంటభూమి
వనముస్వర్గంబు స్వర్గంబు వల్లకాడు
తఱచిచూడఁగఁ బ్రేమతత్త్వమ్ము వింత.

గీ. కొఱతగా నెంచఁబోదు తాఁ గొఱుతఁబడ్డఁ
గంటగింపదు దరిఁకొను మంట దుముక
ప్రాణ మనఁ బ్రేమ కొక తృణప్రాయ మహహా
ప్రేమతత్త్వంబు మాటల వేద్యమగునె?

గీ. చెండి చెరలాడు గండ్రగొడ్డండ్లనైన
వెల్లిగొని పాఱు నెత్తురు యేళ్లనైన
కంపుఁగొట్టెడు మాంసంపురొంపినైనఁ
ప్రేమ, యానందమయభావవిభవమందు.

గీ. మనుజులకె కాదు ప్రేమసంబంధసుఖము
ప్రేమబద్ధంబు జగమెల్ల, ప్రేమచక్ర
మాదరువు చేసికొని సాగు ననవరతముఁ
బథముఁదప్పక పృథులప్రపంచరథము.

గీ. సంజఁ బ్రియుఁబాసి శోకించు చక్రవాకి
తియ్యని యెలుంగునం దోఁచు తేట పలుకు
లయ్యయోనాథ! ప్రేమతత్త్వార్థబోధ
సూత్రములుగావె? మృదుమనస్కులకుఁ దలఁప.

గీ. అకట! తన నిల్వరింపు తానకము చెడిన
మీఁద నిలుచునె తుదకు నిమేష మేనిఁ
బ్రేమలత వాడిపోవక వ్రేళ్లవఱకుఁ
దమకుఁ జెప్పఁగ నేర్చిన దాన నొక్కొ.

గీ. అనుచుఁ బ్రణయంపుసరణివాక్యములఁ బలుకు
కలికి మనముఁ "బరీక్షింతుఁ గాక" యనుచుఁ
దలఁచి యతఁ డనెఁ జెలువకోతలిరుబోఁడి
నీవు పల్కిన పల్కులు నిక్కువములె.

గి. కాని యీకాలమందలి కామినులను
బతిఁద్రిశుద్ధిగఁ బ్రేమించుసతియుఁ గలదె
జలధివలయితమేదినీతలము నందుఁ
బలుక వచ్చును గా కను పతికి మ్రొక్కి.

గీ. మల్లికాతన్వి "నాథ! నా మనవి వినుఁడి
అట్టి సతి లేదు లేదని యనఁగఁ దగదు.
కాంచఁగల్గిన నెందఱో కలరు నేఁడుఁ
బరమసాధ్వులు విశ్వప్రపంచమునను.

గీ. జగతిఁ గులటలఁ గలసియే సాధ్వు లుంద్రు
నత్తలను గూడి జలధిరత్నమ్ము లట్లు
ప్రాజ్ఞులు రహస్య మెఱిఁగి వేర్పఱుపఁ గలరు
తెలియ నట్టుల మీరు వాదింత్రుగాని."

ఉ. కాంతమనంబునంతఁ గనుగందగనీక మృదూక్తియుక్తులన్
గాంతుఁడు పుల్కిపుచ్చె "లలనా! యిపుడీవు వచించినట్టి వృత్తాం
తము, ప్రేమతత్త్వము, నితాంతము స్వాంతముఁ దన్పె మేలు మే
లింతటి తత్త్వవేత్త్రి వని యే నెఱుఁగంజుమి" యంచు వంచనన్

ప్రణయకుసుమము

తృతీయదళము.

గీ. పిదప నా ప్రేమదంపతుల్ వివిధవిభవ
సంపదల పెంపు సొంపార సకలసుఖము
లనుభవించుచు నిరుపమానోన్యమైత్రిఁ
గాఁపురము సేయుచుండి రకలుషఫణితి.

వ. పతిమనసుం గ్రహించి తగువర్తన నాతనిఁ దృప్తుఁ జేయు న
య్యతివ; అతండు నా సుదతియాత్మపథంబు విధం బెఱింగి న
మ్మతిననుకూలుఁడై మెలఁగుమాయురె! యొద్దిక యింతయొ
ప్పం దం। పతు లిఁక నెవ్వరంచుఁ దమబంధుగులుం బెరవారు
మెచ్చఁగన్

క. మల్లిక సద్గుణవల్లిక
లల్లుకొనె న్నాల్గుకడల నత్యుచ్చగతిన్
బల్లుగ యువతీజనము
త్తల్లిక యను కీర్తి పూచి తావులు చల్లెన్.

గీ. వయసునఁ బిన్న యయ్యు నా వనరుహాక్షి
పరువు,మర్యాద,గురువు,దైవంబు,పెద్ద,
పిన్న,పుణ్యంబు,పాపమం చెన్న నేర్పు
వరల వర్తిల్లెఁ దను బతివ్రతలు పొగడ.

క. గౌరీపంచాక్షరి భ
క్త్యారూఢి జపింపకుండ నా పైని ముదం
బారఁ దులసిఁ బూజింపక
యా రామ భుజింప దలసియైన నొకప్డున్.

గీ. మగని కనవరతమ్ము సేమమ్ముఁ గోరి
ప్రమదమునఁ బుత్రసంతానవాంఛఁ జేసి
అతులితోన్నతభోగభాగ్యములఁ దలఁచి
ఆమృగనేత్ర దినమొక్కనోము నోము.

సీ. బహువిధఫలపరంపర లైదువల కిచ్చి
పడఁతి నోఁచెఁ బదాఱుపండ్లనోము
మున్నూట యరువదిమూఁడు వాయనముల
నాతి యర్పించె గండాలగౌరి

యుద్యాపనముఁ జేసె యువతీలలామంబు
ప్రాభవంబున లక్షపసపునోము
వేడుకమెయి యథావిధిగఁ బూరితిసేయఁ
గోమలి సావిత్రినోముఁ బట్టెఁ

గీ. పెక్కు ముత్తైదువలకుఁ దాఁ బెక్కుమార్లు
చీరలును రైక లిచ్చి యాశీస్సులందెఁ
బతియుఁ దనవర్తన కెద సంబరము నందఁ
గమ్రతరభంగి నా మల్లికాసుమాంగి.

ఉ. భామిని యొక్కనాఁడు తెలవాఱిన శ్రావణశుక్రవారమం
చా మెయి నాఁటిరాత్రికె సమస్తపదార్థము సంతరించి,శో
భా మహితంబుగాఁ గబహుభంగుల గేహమలంకరించెఁ దా
నోముకొనంగ? నంగన తనూలత నూతనరీతి ద్యోతిలన్.

గీ. నాఁటి వేకువ నభ్యంజనం బొనర్చి
గోమయమున నల తులసికోట యలికి
రంగురంగుల ముగ్గుల రకరకముల
రంగవల్లికలను దీర్చె రంగుమీఱ.

గీ. కాంత నెఱికురులను గీలుగంటమర్చి
రేల పూచినగతి భూషణాళి దాల్చి
కరమునను బెద్ద కుంకుమభరణిఁ బూని
బయలువెడలెను ముత్తైదువలకుఁ జెప్ప.

గీ. పొలఁతి పురమునఁ గల విప్రపుణ్యసతుల
నెల్లరను బిల్వ—తమ యింటి కేఁగుదెంచు
నా విశాలాక్షిఁ గాంచి ప్రత్యక్షలక్ష్మి
యింటి కరుదెంచె ననుకొందు రెల్ల సతులు.

గీ. "ప్రొద్దు ప్రొద్దున లేచి యీ ముద్దుగుమ్మ
మోముఁ జూచినఁ బాతకంబులు నశించు"
నంచుఁ గొనియాడుదురు పౌరు లాసుశీలఁ
బొలఁతిఁ గైకొన్నవాఁ డెంత పుణ్యతముఁడొ!

గీ. శాంతరసమొల్కు ముదితయాస్యంబుఁ గన్నఁ
గరుణఁజిప్పిలుసతికటాక్షములు గన్న
నమృతమునుజిల్కుకొమ్మవాక్యములు విన్న
మూర్ఖునకు నైన మ్రొక్కఁగ బుద్ధిపుట్టు.

ఉ. మంగళవాద్యఘోషములమందముదావహరీతి మ్రోయఁ బు
ణ్యాంగనలందఱొక్కటగి హర్మ్యతలంబునలంకరింపఁ బ్రే
మఁ గలబంధుగణ ముదితమానసులై యిలునిండియుండఁగ
న్నంగవఁ జెన్నఁ దద్గృహ మనూనవినూతనమోహనస్థితిన్

గీ. ఆ ప్రజనతాపరీతగృహాంగణమున
లీలఁ జరియించు మల్లికాసీలచికుర
పద్మినీషండమండితభవ్యసరసి
హాళి విహరించు మోదమరాళమంచయనఁగ.

క. ఇది గో వచ్చెద నని చని
యిదివఱకును రాకపోయి రేమొకొ యని యా
సుదతి మదిఁ గొందలంపడు
నెదురెదు రేచూచు, ధైర్య మెలమిం గాంచున్.

చ. ఒకపనిఁ జేయఁబోయి మఱియొక్కపనిం బొసరించుఁ దంద్రమై
నొకతెఁ దలంచి పిల్చు నిఁకనొక్కతె, వల్దని నోటఁ బల్కు వా
రక యిటు రమ్మటంచును గరమ్మున సంజ్ఞ యొనర్చు మల్లికా
ప్రకటచరిత్ర, యంత నిజభర్తృసమర్పితచిత్తవృత్తియై.

గీ. ప్రొద్దు పోయెనటంచుఁ బురోహితుండు
తారసింపఁగ మగునమనోరథంబు
పతిసమాగమసంశయ పంకమగ్న
మయ్యెఁ జని నోమునోఁచఁగనతులభక్తి.

ఉ. శ్రీరుచిరంపుఁ దోరణవిశేషములున్ మెఱుఁగారుముచ్చిబం
గారపుఁ జిత్రపుంబనులుఁ గమ్మని గేదఁగిపూవురేకు సిం
గారము సౌరు మేలనఁటికంబము లింపొనఁగూర్పవైభవో
దారత నొప్పి యెంతయును హర్ష మొసంగెడు పాలవెల్లికన్

గీ. కలశ మారాధనము చేసి యల సుశీల
పతి ప్రతిష్ఠించె నట శుక్రవారలక్ష్మి
నలుగడల దీపకళిక లుజ్జ్వలత వెలుఁగ
సరవి సాంబ్రాణి ధూపవాసనలు వొలయ

గీ. పరమ సౌభాగ్యలక్ష్మి శాశ్వతము గాఁగఁ
బూర్ణమతి మా కొసంగుమంభోజవాసి
నీ! జగన్మాత! యంచు నిర్ణిద్రభక్తి
పరతఁ బూజించె సతి శుక్రవారలక్ష్మి.

గీ. ఆర్ద్రమతి లక్ష్మి ప్రత్యక్షమైనయట్లు
చిత్తమాయత్తపఱచి పూజించుచుండెఁ
దత్పరతను గుణవతీమతల్లి మల్లి
కాంబ, మంగళమతిఁ బేరఁటాండ్రతోడ.

గీ. మల్లికాతన్వి లలితంపు మాటలందు
కన్నుసన్నల, నునుమోముచిన్నెలందుఁ
గాఁపురం బున్న దల లక్ష్మి; కలికి నిపుడు
చూడ నోఁచినవారలే సుకృతు లరయ.

గీ. మేదురాదరలలితలక్ష్మీకటాక్ష
పక్ష్మ తాండవ మాడు నా భవ్యభవన
సీమ భోగంబు స్థిర మని చెప్పఁగలమె
స్థిరత యెకడ గన్పట్టు? సృష్టిలోన.

ఉ. పల్లవకోరకప్రసవపక్వఫలాదులచేఁ బతత్రి వం
శోల్లస నైకహేతువు, మహోష్ణకరాతపతప్తపాంథసౌ
ఖ్యోల్లసనప్రదంబు నయి యొప్పు మహీజమొకప్డు వైభవం
బెల్ల నడంగ మోడగుచు హీనతనందు, స్థిరఁగొసంపదల్.

గీ. పుష్పవతులగు తీవియ ముద్దరాండ్ర
భ్రమరయువతులు చెనకెకు పట్టునఁ బిక
బాలికలు పాడు ముద్దుల వరుసపాట
లెల్లకాలము వినుభాగ్య మెట్లు గలుగు.

గీ. తటములతోఁ జక్కిలింతలై చటులనినద
భాసురంబగు, సరసజీవనసమృద్ధి
వరలి తొలకెడు పూర్ణస్రవంతి యుంద
గమనసౌభాగ్య మెంతకాలము రహించు?

గీ. నిర్మలంబైన పండువెన్నెలలవిందు
బంతిపెట్టి చకోరదంపతులఁ దనుపు
సారశారదరాత్రులు శాశ్వతములె?
విశ్వవిభవంబులను లేదు శాశ్వతంబు.

గీ. నిలుకడలు లేవు లోకరీతులను, సతము
జగము కాలానుసారియై జరుగుచుండుఁ
గాలతీవ్రప్రవాహ మేకడల నెన్ని
వంకలుగఁ బోవునో యదెవ్వం డెఱుంగు?

క. పతి సేమమె చింతించుచు,
మతి కమలార్చనవిధానమగ్నత హేలా
వతి పదిలపఱచి, యేకా
గ్రతఁ జూపఱకనులవిందుగా నున్న తఱిన్

క. పరతెంచెను భటుఁ డొక్కఁడు
మొఱవెట్టుచు, శోకనాదమునఁ బురజనముల్
వెఱగంది వెంట గుమురై
పరువులువాఱంగఁ బరువుపరువున నటకున్.

క. తద్గతిఁ జనుదెంచియు గళ
గాద్గద్యము తోఁప మనము కలఁతపడంగన్
హృద్గతభావము నతఁడు న
ముద్గత మొనరింపలేకయుండెన్ బిలుచన్.

ఆ. వె. అప్పటి వారలెల్లరాతని గనుఁగొని
విహ్వలాత్ములగుచు వెనుకముందు
తోఁప కొక్క మొగిని దొట్రిలు పలుకులఁ
జేరి యప్పుడు పృచ్ఛచేసిరిట్లు

ఉ. గుండెలు బెండువాఱి కలగుండువడన్ విలపింపనేల? నె
వ్వండయినన్ నినుం జెనకిబాధలుపెట్టెనొ, లేక గేహమం
దొండొక కష్టపాటు బెగడొందఁగఁజేసెనొ,కాక ముప్పవే
ళొంటుఘటిల్లెనో నుడువకుండ వగం బొగులంగ నేలరా?

క. అని పలువురు పలువిధములు
గను ఖలికెడు కలకలంబు కొఱయవెట్టన్
వనజాస్య మల్లికాసతి
యును బూజ ముగించి యచటి కొయ్యనవచ్చెన్.

క. వచ్చిన యామెం గనుఁగొని
హెచ్చినదుఃఖమున హృదయ మెరియఁగ భటుఁడ
త్యుచ్చరవంబున నేడ్చుచు
నచ్చానపదముల వ్రాలె నతిశోకమునన్.

గీ. భటహాహాచ్ఛ్రోక నినదవిపాట్యమా -న
మానసాంభోజ యగుచు నమ్మల్లికాంబ
వదనకళ మాఱిపోవఁగ వడకఁ దొడఁగె
వాతచాలితమల్లికావల్లి వోలె

ఉ. కొండొకకాల మట్టు లలికుంతల చింతఁ గలంగియెల్లు రా
కుంటుటమిన్నకుండె, నయనోత్పలయుగ్మమునిండిబాష్పము
ల్నిండుకొనంగ నంత నొకలీల మనంబును జిక్కఁబట్టి యు
ష్యాండజయాన తద్భటున కాకులపా టెనయంగనిట్లనెన్

ఉ. ఎందులకేగియుంటి?హృదయేశ్వరుఁ డెక్కడనుండె?నయ్య
యో। డెందము వందురంగనుగడిందివిషాదకషాయితాత్మ
నీ। వెందుల కిట్టులేడ్చెద? విదేమిటఁ బుట్టిన దావహ్ని? మ
మ్మిందఱఁ గాల్చుచుండె వచియింపుమ, యేమిటఁ గొంప
మున్గెనో.

గీ. భక్తిఁ బూజించితిని శుక్రవారలక్ష్మిఁ
దల్లి నాయెడ నేటికి దయతొలంగు
వలదు వల దేలవాపోవఁ గలనిజంబుఁ
దెల్పు మన భటుఁ డనె గుండె దిగ్గురనఁగ.

ఉ. అమ్మా! అయ్యయునేనునీపురవరప్రాంతోరుకాంతారమా
ర్గమ్ముంబట్టి సమీపపత్తనముఁ జేరంబోయి యందున్న కా
ర్యమ్ముల్ తీఱిచివెండివచ్చుతఱిదుర్దాంతోగ్రశార్దూలమొం
డమ్మార్గమ్మున కడ్డునిల్చె వివృతాస్యాత్యంతఘోరాకృతిన్

గీ. నిలిచిన బెబ్బులిం గనుంగొన
నిలువున నీఱయ్యె మనము నిశ్చేష్టుండనై
నిలిచితి నట్లనె తురగము
నిలిచెన్ గాల్గదపలేక నివ్వెఱపడుటన్

వ. అప్పుడు వెనుకకుం జన ముందడుగుంబెట్ట వలనుపడమి, ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి, జడియకు మని నాకు ధైర్యంబు కలుగం బలికి వసంతకుమారకంఠీరవంబు సైంధవంబు డిగ్గనుఱికి, కరవాలం బొఱవెఱికి ఝుళిపించి హుంకరించి యక్క్రూరసత్త్వంబు సడ్డసేయక మా యొడ్డారించి నిలిచిన నదియు బెదురుగొనక వాలం బల్లనల్లనాడించుచు.

క. కొండలు మార్మ్రోగంగ ను
ద్దండతఁ గనుమిఱుతి తతన్నిర్ఘాతో
చ్చండకఠోరార్భటి నది
గాండ్రించెన్ వనమ్ముగాలి కలగుండువడన్.

మ. బధిరీభూతదిగంతరాళ మగు తద్ధ్వానంపుం జేడ్పాటునన్
గుధరోపాంతనితాంతసాంద్రవిపినక్షోణిం జొరం బాఱెహృ
ద్వ్యథ నశ్వంబు; ప్రభుండతంద్రభుజగర్వాఖర్వదుర్వారశౌ
ర్యధురోదాత్తత నిల్చె హస్తకరవాలానర్తనస్ఫూర్తితోన్.

క. వడవడ వడఁకుచు నేనొక
కడ నిలిచితి దాని బారిం గడవంగ గతి గా
న్పడమినిం గడ కది నాపైఁ
బడం గడంగంగ భీతితొడరి పడితిన్ జడిమన్.

క. నాపైఁ బడ నుంకించెడు
నాపులికిని మత్ప్రభుం డహంకృతి నడ్డం
బై పిఱుతివియక నిలిచినఁ
గోపంబున రేఁగి యద్ది గోళ్లన్ జీఱెన్.

ఉ. చీరిన లెక్కకుంగొనక చెచ్చెరఁ జిచ్చుఱపిడుగోలె దు
ర్వారవిరోధివారబలవారణమస్తకపాటనక్రియా
క్రూరకరాసిఁ ద్రిప్పుచలక్రోల్పులిపైఁ గవిసెన్ గుమారకం
ఠీరవ మార్భటిం గనుల నిప్పుక లొల్కఁగఁ దామ్రనేత్రుఁడై

ఆ. వె. పులికి రాచపులికిఁ బోరు ఘోరంబయ్యెఁ
గ్రూరనఖఖరాసిదారితోభ
యోరుదేహరుధిరధారార్ద్రపరిసర
భూమిభాగ మగుచు భీమపణితి.

క. అట్టులఁ బోరెడు పట్టునఁ
బట్టువదలి చేతి కత్తి పడిపోవ వెసన్
బెట్టిద మగు ప్రేటునఁ బడఁ
గొట్టి మృగం బొడిసి తేని కుత్తుకఁ బట్టెన్

వ. పట్టియిట్టట్టుఁగొట్టుమిట్టాడనీక యా లలితదేహు గతాసుం జేసిపొదలమాటున కీడ్చుకొని పోయిన నేను హతాశుండ నై యిట్లువిలపించుచు నిలుసేరితిఁ దల్లీ! యని యతండు మఱింత ఘోరంబుగా వాపోయిన.

గీ. అతఁడు పలికిన పలుకుల నాలకించి
నయనయుగళిని మోడ్చి "హా నాథ" యనుచుఁ
దూలి నేలను గూలె సతీలలామ
మొదలు నఱికిన యనఁటినున్నోక పోల.

గీ. కటకటా! దైవ మెంత నిష్కరుణ మొక్కొ
సారసంసారవిషయవిస్తారసుఖము
లనఁగ రుచి పూర్తిగా నెఱుంగని కుమారి
నిలకుఁ బెడఁబాపె నేమననేమికలదు.

గీ. ఇట్లు కన్పట్టు నీ జగద్వృత్తమెల్లఁ
జిత్రవర్ణసుగంధమంజిమము తోడ
విచ్చివిచ్చని విరికన్నె వృంత మెడలి
తొరఁగఁ బవనుండు వీచుఁ దుందుడు కదేమొ!

గీ. వలపుఁ జెలికాని మృదుకరస్పర్శనాది
కముల సుఖియించు చిన్నారి కలువకన్నె
నగడుపఱచును ఖరకరాహతులఁ జండ
కరుఁడు కారణమేమొ యెవ్వరికి యెఱుక?

గీ. లలితబిసవల్లికాహారకలన బ్రదుకు
నితర దుర్వృత్తిలే కమాయికమరాళి
బడలుపడ దానిఁ జీకాకుపఱచు ఘనుఁడు
ఘనత గల్గుట యతని కక్కఱతన నేమొ.

క. స్మృతిఁ గనెఁ బతి యను వాక్యము
శ్రుతిఁ శూలాహతిగ సోఁక సుశ్లోక పతి
వ్రత ప్రణయలీనమానస
మృత మయ్యెను జగతి నిట్టి మెలఁతలు కలరే?

గీ. తీరుతొలఁగిన మేల్మి బంగారుబొమ్మ
పోలెఁ గూలిన మల్లిక లీల లెంచి
వరవసంతుని బెడిదంపువార్తను విని
అచటివారెల్ల నిశ్చేష్టులైరి వనట.

మ. పతియున్ దత్సతియున్ స్మృతింగనుటఁ దద్వార్తాసంప్రా
ప్తిచే శతధాభిన్నములై మనఃఫలకముల్ స్వాస్థ్యంబుఁ గోల్పో
యిదు!స్థితిఁ దూలన్ వగకూరి మందిరివ్యథాంధీభూతచేతస్కు
లా!సతిబంధులు తరుణీమణీగుణయశస్సంపత్తి నగ్గించుచున్.

శా. అమ్మా మల్లిక! నీవు నేఁడు శుభమస్తంచున్ గడున్ భక్తిమై
సమ్మోదమ్మున నోము నోఁచఁ గనువాంఛన్ వచ్చియయ్య
య్యో మే!మిమ్మాడ్కిన్ నినుఁ గోలుపోయి వగచే నిట్లౌదు
మంచెప్డు స్వప్నమ్మందైన నెఱుంగమైతిమిగదే నాతల్లి
సాధ్వీమణీ!

చేతులారంగ నాటిన చిన్నితీవె
నాటుకొని కోమలముగ నానాఁటికెదిగి
తేఱి పుష్పించువేళకుఁ ద్రెంపివైచెఁ
గటకటా! దైవమున కెంత కటికిమనసొ.

గీ. నీవు నోఁచిననోములుఁ నీ సతీత్వ
గరిమ యే యేటఁ గలసెనే గన్నతల్లి!
పతివియోగార్తసంతాపవితతదావ
దగ్ధలలితతనూలతాత్వము ఘటిల్లె.

గీ. తగినదాంపత్య మని మిమ్ముఁ దలఁచి ముదము
నందుచుంటిమి, కోరిక లలమికొనఁగ
పడఁతి! నేఁటికి నాశాప్రవాహజలము
లాఱె నీ మృతియను నిదాఘార్తిఁ జేసి.

వ. అనుచు ననేకప్రకారంబుల శోకించుచు.

శా. చింతాదంతురితాంతరంగలగు హంసీయానలున్ మల్లికా
కాంతాకాలమృతిప్రమాదభవదుఃఖక్లాంతచేతస్కులై
వంతన్ వందురు బంధువర్గమునికన్ బైకార్య మెట్లంచు న
త్యంతం బాకులపాటునన్ దలఁచుచున్నంతన్ హఠాద్రీతిగన్

క. ముసిముసి నగవుల పసతోఁ
గసుగందని మోముతో నెకాయెకినడతో
వెస వచ్చె గేహమున కల
వసంతుఁడు తదీయు లెంతో భ్రాంతిం జూడన్.

గీ. అప్పు డందున్న బందుగు లతనిఁ గౌఁగి
లించుకొని శోకభరత మల్లికవిధంబు
భటుని దుండగమును జెప్ప "భయము వలదు
మూర్ఛనందెను గాఁబోలుఁ బొలఁతి" యనుచు.

చ. తగు నుపచారముల్ సలిపెఁ దత్తరపాటున నవ్వసంతుఁ డె
న్నొగతులఁబైద్యులాసతితనూలతహస్తములంటిచూచియీ
సుగుణకు నీకు నేఁటికి విశుద్ధచరిత్ర! ఋణంబు తీఱె మూ
ర్ఛగనుటకాదుకాదనవసంతుఁడుగుండెలుప్రీలిమ్రాన్పడెన్

వ. నిశ్చేష్టుండై పుడమిం బడి యొకింతన తెలివంది తన సతిం దలఁచి తన యవివేకకృత్యంబు నెంచికొని యతఁడు విలపించె.

చ. మృదుహృదయా! భవద్ధృదయవృత్తి మెఱుంగక మూర్ఖ
భావదుర్మదమున మీఁదుగానక ప్రమాదమొనర్చితినింత
మాత్రకెట్లదయతశిక్షసేయఁదగునా? క్షమియింపఁగరాదె? అ
య్యయో! సుగణి! యిఁకేమి నాకుగతిసువ్రత! నన్ విడనాడఁ
బాడియే.

చ. "పతిమృతివార్తవిన్నపయిఁ బ్రాణముతోడను నిల్చునే? పతి
వ్రత" యని నీవు నాఁ డనిన వాక్యము నమ్మక నే భవన్మనో
గతినిఁ బరీక్షసేయఁగఁ గుకల్పనఁ జేసితి, నిన్నుఁ గోలుపో
యితి, నయొమందభాగ్యుఁడనినీ! కఱుఁబాపినిసుమ్ము ప్రేయసీ

గీ. మృదులనవనీతసుస్నిగ్ధహృదయ నిన్ను
దారుణానృతధూర్తవార్తాశతఘ్ని
మ్రంద నేసిన క్రూరకిరాతకుఁడను
తగినశాస్తి యొనర్చితే తరుణి నాకు.

గీ. నాఁటి కల యీ విషాదాంతనాటకమున
కిందుముఖి! భావగర్భితనాంది యగుట
నెఱుఁగఁ జాలకపోయితి, మొఱకునైతి
వెడఁగునై కొంప కేఁ జిచ్చుఁ బెట్టుకొంటి.

గీ. కాలునో కాలదో యగ్గికణ మటంచుఁ
బట్టి చూచిన యవివేకి పగిదిఁ బరమ
సాధ్వి! నీ యెడ దుర్బుద్ధిసరణిఁ దలఁచి
తగినఫల మందితిని గదే తలిరుఁబోఁడి.

క. పరమపతివ్రత యని యె
ల్లరు నినుఁ గొనియాడ వినియు లలనామణి! ము
ష్కరుఁడ నయి, పాపినయి, ని
ష్కరుణుఁడనై యిట్లునిన్నుఁ గడపితిఁ గాంతా!

సీ. తెలిసి తెలిసి యెంత తెగువకుదిగితినే
బేలనై మానవతీలలామ!
నావంటి నిర్భాగ్యునకు దక్కుదువె నీవు
నాకూర్మి చక్కదనాలచాన!
క్రూరపరీక్షనిఁ గోలుపోయితిఁ గదే
ప్రేయసీ! పరమసాధ్వీమతల్లి!
చేతిమీఁదుగ శిరశ్ఛేదమ్ముఁ జేసిన
కరణి యయ్యెనుగదే కలికిమిన్న!

గీ. ముదిత! యెంతటి క్రూరకర్ముఁడనె నేను
యెంతసుకుమార హృదయవే యింతి! నీవు
నిన్ననఁగనేలవిధిదయానిస్వహృదయి
మనల నెడఁబాపె, మనప్రేమ మంటఁగలిపె.

గీ. చెలువ! బెడిదంపువార్త నీ చెవులు సోఁకఁ
“జనియె నాకన్న మున్ను నా సామి”యనుచుఁ
బరువుపరువున నలసటఁ బరువులెత్తి
నాకమును జేరఁ బోయితో నళిననయన!

గీ. పరమకల్యాణి! నీ పుణ్యపదపరాగ
మెనసి సోఁకిన యంతనే తనకుఁదాన
కదలి వ్రీలదె నాకంబు గవని తలుపు
పేర్మి నెదురురాఁ దెఱగంటి పెరఁటాండ్రు.

స. నిత్యకల్యాణసందీపితత్రిదశప
త్తనదివ్యఘుంటాపథమ్ము లందు
సుకృతపరీపాకశుద్ధమనస్కక
దంబసంభరితసుధర్మ యందు

రంభాముఖాప్సరోరమణీమణీరమ
ణీయశృంగారమందిరము లందు
కమనీయసురభిళసుమనోమనోహర
కల్పలతాకుడుంగముల యందు

గీ. మారుతాధూతవిచికావారచలిత
శ్రమగాంగేయవారిజోత్కరపరాగ
కలితసలలితగాంగసైకతము లందు
నెమకుచుంటివి కాఁబోలు నెలఁత! నన్ను

చ. హరి హరి నన్నువంటి దురితాత్ములకున్ వియదాపగావిక
స్వరసరసీజసంజనితసారసుగంధమలిమ్లుచానిలో
త్కరసుఖసంగతిం బొరయఁగా ఘటియిల్లునటే తలోదరీ!
పొరపడి యేటికిన్ వెదుకఁబోయెదు స్వస్తటినీతటస్థలిన్.

ఉ. కర్ణకఠోరకాలమదకాసరకంధరఘంటికారవా
కర్ణనయోగ్యు నన్మధురగానసముల్లసదప్సరోగృహా
భ్యర్ణతలంబులన్ దివిషదాయతనమ్ములఁ గల్పభూజసం
కీర్ణవనంబులన్ వెదకి ఖిన్నత నందఁగ నేల? మానినీ!

క. మృతిఁ గనెఁ బతి యన విని స
మ్మతిమెయిఁ బతిననుగమించు మతిమృతిఁగని యో
సతి! స్త్రీలోకమునకు వి
శ్రుతగతి వ్రేసితివి సద్యశోడిండిమమున్.

గీ. నా యబద్ధంపుమృతియె కర్ణముల సోఁకఁ
జచ్చియును జీవసహితవే చాన! నీవు
ఔర! మృతిఁగన్న నిన్నుఁ గన్నారఁ జూచి
బ్రతికియుండియుఁ జచ్చిన వాఁడ నేను.

గీ. అని వసంతుండు విలపించె నతితరముగఁ
బ్రియసతీవియోగగ్లాని బెండగిల్లి
ఫుల్ల మల్లీసుమముఁ గాల దుల్లఁదన్ని
మఱల నా సుమమున కేస్పు మధుపమట్లు.

———

ప్రణయకుసుమము

చతుర్థదశము.

క. మృతసతిఁ దోడ నిడుకొని కుం
ఠితమతిఁగడుఁబొగిలియతఁడు డెప్పరమునఁ “నా
సతిఁగలసిమెలసి నేనును
చితదగ్ధుఁడనగుటనాకుచితగతిగాదే?

గీ. ప్రాణపద మగు సతిమేను మేను సోఁక
లీలఁ బవళించు చిత నాకుఁ బూలపాన్పు
పడఁతి నెడఁబాసి నెవ్వగఁ బవ్వళించు
పూలపాన్పైనఁ జితగదా పోల్ప నాకు.

గీ. తగిలె దారవియోగచింతాజ్వరంబు
ప్రబలతాపాన బీటలువాఱె మనము
శకలశకలంబు లయ్యె నిస్సారసుఖము
లేడ? నేనేడ? జగమేడ? నింకమీఁద.

గీ. చితయుఁ జింతయు నను రెంటఁ జితయు మేలు
చిత దహించు సతమ్ము నిర్జీవతనువు
చింత దహియించు నకట! సజీవతనువు
నగునె భరియింపఁ బ్రబలచింతానలంబు.

క. పేర్చుఁడు చిత, సతితో ననుఁ
జేర్చుఁడు చిత, బంధులార! చెచ్చెరఁ గొఱవిన్
దూర్చుఁడు చిత, శోకముఁ జో
కార్చుఁడు చిత యిద్ది మీకు నరయఁగ నాకున్”.

వ. అనుచుఁబట్టరాని శోకంబున విలపించునతనిబహు
విధానునయవాక్యంబుల నూఱడించుచు నతనిబంధుగులు.

గీ. పొలఁతి సుఖముగ నింత కాఁపురముసేయ
సుతులఁ గను నంచు నెంచిపొంగితిమిగాని
యిట్టు లగునం చెఱుఁగమైతి మెందు వాన
రాక, ప్రాణముపోక, యెవ్వరికిఁ దెలియు.

ఉ. చచ్చినవారికై మనముఁ జచ్చినఁజచ్చినవారు వత్తురే?
హెచ్చినమోహతాపమిటులేఁ జెడునంతియకానిమాన్పఁగా
వచ్చునెయేరికేనినవివారణమృత్యుముఖాగ్నికుండమున్ జొ
చ్చెషువంతకుచ్చుటయుఁజోద్యమె? పుట్టుటయుంజగంబునన్

గీ. మమతచేఁ గుంది శోకించు మనుజుఁ డంతె
కాని కడ కింతయేని శోకమున నష్ట
వస్తులబ్ధి లే దాత్మకున్ గస్తిదక్క
యేలశోకింప? శోషిల్ల నేల? యనుచు.

క. ఊఱడిలఁ బల్క నాతం
డూఱటఁ గనఁజాలఁడయ్యె నురుశోకభర
స్ఫారాగ్నిదగ్ధహృదయున
కూఱట యేరీతిఁగల్గు నుపచారములన్?

వ. అట్టి సమయంబున

సీ. అమలభస్మోద్ధూళనాలంకృతతనుండు
మకుటవత్కృతజటామండలుండు
కటిదేశసంబద్ధకాషాయవసనుండు
మహితకరధృత కమండలుండు

అక్షీణకరుణాకటాక్షప్రసారుండు
మందస్మితాస్యాబ్జమండలుండు
పాదుకాపరిలసత్పాదసరోజుండు
మందిరాయిత ధరామండలుండు

గీ. నెదుటఁ బురవీథిఁ గనుపట్టె నెల్లజనులు
గుములుగుములుగఁ దను జుట్టుకొనుచు నిలువఁ
జారుతరమూర్తి, పుంభావశాంతరసము
పుణ్యుఁడొక్కండు పరమతపోధనుండు.

గీ. విన్నవించిరి మల్లికా విమలచరిత
మృతివిధంబు, వసంతుని వెతయు నచటి
పెద్ద లత్యంతభక్తియు వినయమొప్ప
నాతపస్వికిఁ; దపసియునంతలోన.

క. బ్రతికింతు నా సతీమణి
బ్రతికింతు నటంచుఁ గరుణఁ బలుకఁగఁ దుష్య
న్మతి నా వార్త వసంతున
కతిరయమునఁ దెల్పె నొక్కఁ డాప్తుఁడు వెంటన్

వ. తెలిపిన నవ్వసంతుం డత్యంత సంతోషిత స్వాంతుండై పరమపతివ్రత యగు తనసతి పాతివ్రత్యమహత్త్వంబునం దన భాగ్యవశంబున జటిరూపంబునం దనకు భగవంతుండు సాక్షాత్కరించెనను ముదంబునం బరవశుండై.

క. జటియై నను సతి రక్షిం
చుటకై యిటనుద్భవించెఁ జూడి? యీశుఁడహో
జటియాట కేమి యొకపరి
కిటి యైన పరాత్పరుండు కృపగల్గినచోన్.

క. అని "సత్వరగతిజటిలుం
గని మ్రొక్కుదుఁ గాక పరముఁ గరుణామయునేఁ
గాని తెత్తుఁగాక సతిమృతి
యనృతం బొనరింతుఁగాక" యనుకొనుచుఁ జనన్

గీ. ఏలొక్కో చేతి కుండిక నేలఁ గొట్టి
శకలముల నేఱికొనుచు డింబికను దలఁచి
తలఁచి శోకింపసాగెఁ దత్రత్యజనులు
నా వసంతుఁడు రిచ్చపాటందఁ దపసి.

వ. అంతనవ్వసంతుండు.

[illegible] కలితలసత్కటాక్షముల శోకజ్వాలఁ జల్లార్చి తరుణీసంసృతి ఘోరవార్ధి తరణిద్రప్పించుమ్మ [illegible] గహో దరగోళంబునముండియు [illegible] తఁడనుసుత్సాహంబుతో వచ్చి తిర్వ [illegible] ముందియుతండు నేడ్వఁదొడఁగెఁ వైరాగ్య మొందున్ [illegible]

సీ. తల్లిదండ్రులతోడఁ దనకున్న సంబంధ
గతికి నివాపోదకమ్ము వదలి
ప్రౌఢకాంతాలింగనాపరిరంభణాదిక
సౌఖ్యమ్ములకు జలాంజలినొసంగి
పుత్రమిత్రాదికమోహమ్ము స్నేహమ్ము
లను పాశముల మొదలంటఁ గోసి
బంధుగేహక్షామపశ్వాదిసంసార
హేతుకసంగంబు నేటఁగలపి.

గీ. మమత దిగఁద్రావి దేహాభిమాన మడఁచి
రాగమును రూపు మాపి విరాగి యైన
పురుషునకు నేటి భయశోకములు నిఁకేటి
కామరోషాదు లెయ్యవి కాంచ [illegible]

మ. వనటంగుందివిరాగియున్నఁగదు చో “వైరాగ్య మేవాభయ”
మ్మను ప్రాజ్ఞోక్తి నిరర్థకంబగుఁగదా? ఆశ్చర్యమా! నీతపో
ధనుఁ డల్పుండగుకొండకై యిటుల విషాదంబందున న్నెట్లుతా
నెనునీతుం బొనరింపనేర్చునువృథాయాసంబె కాకింతయుఁ

గీ. అని నిరాశను జెందియు నైన నతని
భావ మెట్టిదొ కనుఁగొనవలయుఁదలఁచి
యని వసంతుఁడు జటి కిట్టులనియె నంత
నిజసతీప్రేమనిష్ఠాత్మ నిబ్బరముగ.

సీ. పల్లవారుణసముద్భటజటారింఛోళిఁ
బెంచి, యాశాలతఁ ద్రెంచి తీవు
సలిలకాషాయ వస్త్రముగట్టిగాఁదట్టి
గట్టి కామముతలమొట్టి తీవు
నిర్మలదేహంబు నిండార భస్మంబుఁ
బూసి మోహముఁ గడఁద్రోసి తీవు
నీవారశాకపత్రావళిభుక్తిగా
నిలచి లోకమ్మునుగెలిచ్చితీవు

గీ. యోగివరుఁడవు స్వకృత్యభోగి వరయ
సిద్ధమతి వీవు మఱియు జితేంద్రియుఁడవు
నిట్టి నీ కింత వలసిన దేమి జగతి
నిట్లు శోకింప జటివరా! హేతువేమి?

చ. అవిరతకామరోషవిషయాదులఁ జిక్కి దురుద్ధరాజవం
జవమున మున్గు మాదృశుల చందమునన్ విలపించె దేటికీ
వవశమనీష నో జటివరా! యొక మృణ్మయపాత్రకోస మి
ట్టి వికృతి నందనేమిటికి దండమునన్ గలఁగంగ నేటికిన్.

క. అల్పపుమృత్కుండికకు ద
గుల్పడఁగా నేల? మట్టికుండ నిలుచునే
కల్పముల కొలఁది; వగవ న
నల్పమతీ! రాగరహిత! న్యాయమె నీకున్.

వ. అను వసంతునకు నప్పరివ్రాజకుండు.

గీ. పదిరె దెవ్వరివాఁడ వో పసుచువాఁడ!
అప్రతిమము ననేక గుణప్రణయుని
చారురూపిణి జీవనాధారమైన
దిద్ది, యుద్దానిగుణము నీ కేమి యెఱుక?

క. ఈ కుండికపై నెంతగ
నా కుండెనొ ప్రేమ తెలియునా? భుజియింపన్
లేకుండిన సరె, యిది కన
రాకుండిన నిలుపఁజాలఁ బ్రాణము తృటియున్.

గీ. ఓయి వేదాంతి! నా కుండికోత్తమంబు
నల్ప మనియెద విదియె నా కతిఘనంబు
ప్రణయపరిణద్ధవస్తు వల్పంబు నధిక
మనెడు భేదము తోఁచునే యాత్మకెపుడు.

గీ. మృణ్మయంబని నిరసించె దేటి కోయి
ప్రేమతత్త్వంబు నెఱుఁగని పిన్నవాఁడ!
మృణ్మయం బైన కాక హిరణ్మయంబె
యైన వెలసమమే ప్రణయాపణమున.

చ. అనుజటికిన్ వసంతుఁడనునార్యభవద్వచనంబమోఘమౌ
నెనయఁగఁ బ్రేమవస్తువున కెవ్వఁడియత్తను దెల్పనేర్చునే
నను దలపోయ వస్తువు చనన్ బ్రతికార మశక్యమైన య
ష్టనుతగునే? వగరంబాగుల వటి విషాదము కార్యకారియో!

గీ. ఎఱిఁగి యెఱింగియు నితఁగా
దురతిక్రమంబు తగునే? యనుచుఁ దుందుడుకుకొనియున్
ఱుటితుఁ బల్కు వసంతుని
గరుణారస మొలుకఁ దపసి కని యిట్లనియెన్.

క. ఏ కార్యమునకు నైనఁ బ్ర
తీకారము తోఁపకున్న దిగ్గురను యునం
బీ కార్యము సహజముగద
లోకంబున సరసి చూడ లోకవిధిజ్ఞా.

స్వర్గపురిఁ జేరఁ జనియెడు తల్లిదం
డ్రులకయి వగచు తనూభవుండు
తమకు దూరగుఁడయి తరలిపోయెడు కూర్మి
తనయునకై కుందు తల్లిదండ్రు
లేక శరీరమ ట్లైనసియుఁ దనుఁ బాయు
భర్తకై శోకించు పరమసాధ్వి
తమకు నర్ధాంగియై తనరియుఁ గడచను
పడఁతికై విలపించు ప్రాణవిభుఁడు.

గీ. లేదు నగవునఁ బ్రతీకారలేశమనుటఁ
దెలియమని నగచేతఁ దెంచుఁ దలఁతువా? కొ
యెఱుగుదురు వారు నోక్కింత సృష్టిలోఁగు
యెఱుక యే శోకకారణ మింత కరయ.

వ. అట్టి వారల రీతిఁ గాక నేన యీ కుండిక దృఢత్వముం బరీక్షించు తలంపున నేలం గొట్టి పోనడచితిఁ గాన సంతాపంబు నాకుఁ గడుంగడు నధికంబుగ వసంతుండు కనుల నీరునించి మహాత్మా! తానే ప్రియవస్తువును నశింపఁజేసికొన్నప్పు తను తాపంబునకు దరలేదు! అయిన నదియగదా యజ్ఞానంబు.

క. భ్రమమున మున్గి ప్రపంచ
క్రమ మెఱుఁగక నగచు టంతెకాక జటీంద్రో
త్తమ! "యద్దృశ్యం తన్న
శ్య"! మనఁగ వినలేదె మనము సారెకు శ్రుతులన్.

గీ. అదియునుం గాక ప్రియము మప్రియంబు నెందు
ప్రాగ్భవీయంబు లైన కర్మముల వలన
నంతనంతను ఘటియిల్లు నంతెకాని
పురుషుఁ డెవ్వండు పొనరింపఁ బూర్ణహృదయ!

క. అను పల్కుల కల్లన నగి
యనువందఁగ ననె జటీశుఁ డగునగునోయీ
యనుతాపం బజ్ఞానజ
మను నీ వచనంబు సత్య మది యెట్లున్నన్.

గీ. తాను చీఁకటిలో మున్గి తడవికొనుచు
దీప మొకనికిఁ జూపింప దివురు వాని
భాతి నీ వేమొ వేదాంతవాక్యములను
నాకుఁ జెప్పుటమాత్ర మెంతయును వింత.

వ. జటివరుఁ డట్లు పల్కిన వసంతుఁడు స్వాంతము పల్లవింప నుత్కటమగు భక్తి నాతనిపదంబుల వ్రాలి "మహానుభావ! యీ యట ఘటియిల్లె నాకు నచిరంబుగఁ దావకబోధవాక్యసంఘటనఁ గడుఁ గృతార్థతయుఁ గల్గెఁ దరించితి దుఃఖవారిధిన్.

క. నా వాక్యమ్ములనను వి
ద్యావిదుఁ జొనరించి తీవు తత్త్వార్థవిదే
హా! వదలె మోహపాశము
లేవలనను లేదు దుఃఖ మిఁకపయినాకున్.

క. కరుణించి యింకఁబయినది
కరణీయము సచ్చిదాత్మఁగనుఁగొన వెర వే
కరణిని సిద్ధించునో నా
కిరవుగఁ దన్మార్గ మింత యెఱిఁగింపఁగదే.

వ. అనుచుఁ బ్రార్థనమ్మొనేయు వసంతకుమారు ననుగ్రహించి సరయమీశ్వరుండు.

గీ. దుఃఖ నిశితహాలంబున దున్నఁబడి స
మగ్ర వస్తు వివేక రసావసేక
మెనసి నీ చిత్తసీమ యిష్టనువుపడియె
సత్యసుఖదంబు జ్ఞానబీజంబు నాట.

గీ. విషయసుఖములకై సుంత వేడ్కఁగొనక
పరముననునిల్పు మనము సుస్థిరముగాఁగఁ
దివిరికననే ర్తువవలజ్యోతిస్స్వరూపు
స్వప్రకాశుఁ జిదానందుసర్వ మయుని.

గీ. శోకసులభంబు వైరాగ్య ముఖము, దానఁ
బొందఁగావచ్చు నవ్వల ముక్తిపదము
దాని వటులుంచి ప్రథమకర్తవ్య మింకఁ
జెలిసికొనవోయి వివరింతుఁ దేటపడఁగ.

క. వైరాగ్యబీజ భూతం
బారయనీనారియగుటనా సతి నిన్నుం
జేరిచి యీ నిర్వేదపు
భారముతొలఁగింతు సుఖముపడయుము సతితోన్.

వ. అనిన నవ్వసంతుండు.

గీ. శుద్ధచారిత్ర నిర్వాణసుఖముఁదప్ప
లవము నేఁ గోరనింకఁ గళత్ర పుత్త్ర
మిత్ర సంబంధి సుఖము నేమాత్రమేని
రాజ్యమే నొల్ల నొల్ల స్వారాజ్యమేని.

చ. దరి కెగఁబ్రాఁకు వానికి నిదానముగాఁ గరమూఁతయిచ్చియు
ద్ధరణ మొనర్పకే యదయతన్ జలధిం బడఁద్రోయురీతి నో
పరమమునీంద్ర! సంసరణబాధలనుండితరింపనున్న నన్ ! మఱి
లనధోగతింబొరయుమాయనన్యాయ మెంచిమ్ముబోలదన్!

క. తలఁపఁగ సంసృతిబంధం
బులఁ దగిలి కృశించు మూఢపురుషుండు యుగం
బులకొలఁదిఁ మనినఁ గనుఁగొనఁ
గలఁడే పరమాత్మఁ గాంచఁ గలఁడే ముక్తిన్.

క. అని ప్రశ్నించు వసంతుని
మనమునఁ గల సంశయముల యిహితాత్ముఁడు మ
న్ననఁ దీర్చి జ్ఞానాంకుర
మును నాటెఁ దదీయచిత్తభూమిన్ బిదపన్.

క. జనకుఁడు కుటుంబి కాఁడే? సంసార మతని
కడ్డమయ్యెనె? జ్ఞానమార్గావలంబి
కెందు నడ్డంబు లేదు; జితేంద్రియుఁడవు
కమ్ము తెలిసి కుటుంబివి కమ్ము పొమ్ము.

చ. అనుచు జటీంద్రుఁ డంత సముదారత మల్లిక యున్న చోటికిన్
జని కరుణాకటాక్షములఁ జక్కఁగఁ జూచిన యంత మాత్రనా
వనితయు నిద్రమేల్కనెడు భంగిఁ జివాలున లేచి యమ్మహా
త్ముని పదపంకజంబులను దోరపుభక్తిని వ్రాలి మ్రొక్కినన్

క. "నారాయణ" యని మాత్రము
నోరార వచించి యతఁ డనూనమహాత్వో
దారత నంతర్ధానము
నారూఢిం జెందెఁ జూరు లచ్చెరువందన్.

క. మృతిఁగన్న మల్లికాసతి
క్షితిఁ దారా యింతలోన నెటు పునరుజ్జీ
విత సల్పెనంచుఁ బౌర
ప్రతతి వితర్కించె యోగబలమెఱుఁగమిచే.

సీ. భయదాబ్ధి నలిచేతఁ బట్టి త్రాగఁడె జగ
ద్వంద్యుఁ డొక్కఁడు యోగబలముచేత
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టిఁ జేసి నిల్పఁడె ఋషి
ప్రవరుఁ డొక్కఁడు యోగబలముచేత
మృతసతీసుతులను బ్రతికింపఁడే తపః
ప్రథితుఁ డొక్కఁడు యోగబలముచేత
వెన్నున కఱకాలఁ గన్నుఁ జూపింపఁడే
ప్రాజ్ఞ డొక్కఁడు యోగబలముచేత

గీ. నెంద ఱెందఱొ మహనీయు లెన్నొ గతులఁ
జూపియుండరె తమ తపశ్శుద్ధి యోగ
బలము, దాని నెఱుంగు ధీబలము లేక
లోకు లేమేమొ యుఱక పల్కుదురు గాక.

గీ. అమృతదుస్సహవార్తామహాతపమున
వాడి వ్రాలిన మల్లికావల్లి జటిల
శేఖరకృపారసామృతసేచనమున
మఱల నెప్పటి యట్లయి వరలె, సంత.

క. సంతోషంబునఁ బొంగి వ
సంతుఁడు తన రమణిఁ జేర్చి సరగున బాహా
భ్యంతరసీమకుఁ దగ న
క్కాంతయుఁ దన రమణుఁ గవిసెఁ గౌతుకమలరన్.

గీ. అప్పుడెల్లరకును తోష ముప్పతిల్లె
మల్లికాకాంత సుఖముండె మది ముదం బె
సఁగ, వసంతునిఁ గూడి; వసంతుఁ గూడి
లీల సుఖముండు నవ్యమల్లికయ పోలె.

సవరణ

పుట.	పంక్తి.	ఒప్పు.
18	13	మాండిక
,,	16	సిద్ధ
14	16	మవిముక్త
23	7	భావగీతముల్
28	2	పూవునకు
28	4	టరుదు
30	9	చివికి
,,	15	కోర్చును
31	2	విభవ
35	4	ప్రణవ
42	2	సొచ్చినన్
43	12	గతిన్
45	4	రవముల్
,,	10	మహో
47	18	బపనయింప
48	10	రొను
63	7	దావవహ్ని
66	2	క్రూర
69	6	కన్నతల్లి

ప-33

ప్రకటన

1	విష్ణూపదశావతార స్తవము	రు 0-4-0
	చాటుపద్యరత్నాకరము	
2	,, మొదటి భాగము	1-0-0
3	,, రెండవ భాగము (తయారగుచున్నది)	
4	భారతి	0-10-0
4	భక్తకల్పద్రుమము	0-2-0
6	కాలము	0-3-0
7	సువర్ణమేఖల	0-4-0
8	సుభాషితసుధాలహరి (అచ్చుకానున్నది)	
9	స్వయంవరము (అచ్చుకానున్నది)	

నెం ....
తేది ....

☞ గ్రంథములు వలయువారు క్రింది విలాసమునకు వ్రాయవలయును.

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి,
నెల్లూరు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము
సుల్తాన్ బజారు - హైద్రాబాదు

ఈ దిగువ పేర్కొనబడిన తేదినాడు కాని అంతకు పూర్వము కాని ఈ పుస్తకము వాపసు చేయవలెను. (తిరిగి ఈయవలెను)

7 MAR. 1960	
14 NOV. 1960	
20 SEP 1961	

ప-33

రచయిత ....

పుస్తకము ....

ఈయవలసిన తేదీ.	ఈయవలసిన తేదీ.	ఈయవలసిన తేదీ.
7 MAR. 1960		

END OF TITLE